

VYSOKÁ ŠKOLA POLYTECHNICKÁ JIHLAVA

Zdravotně sociální pracovník

**ZAČLENĚNÍ OSOB PO VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ
SVOBODY DO SPOLEČNOSTI**

Bakalářská práce

Autor práce: Marie Helebrandová DiS.

Vedoucí práce: Mgr. Martina Černá Ph. D

Jihlava 2024

Vysoká škola polytechnická Jihlava

Tolstého 16, 586 01 Jihlava

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Autor práce:	Marie Helebrandová, DiS.
Studijní program:	Zdravotně sociální péče
Obor:	Zdravotně sociální pracovník
Garant studijního oboru:	doc. PhDr. David Urban, Ph.D.
Název práce:	Začlenění osob po výkonu trestu odnětí svobody do společnosti
Vedoucí práce:	Mgr. Martina Černá, Ph.D.
Cíl práce:	Cílem BP je na základě polostrukturovaných rozhovorů popsat proces začleňování klientů sociální služby Al Paso Vysočina po návratu z výkonu trestu odnětí svobody do společnosti v průběhu dvou let od propuštění z vězení.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá postpenitenciární péčí v České republice. Částečně srovnává trend v ČR s trendem v Norsku, které je předlohou k mnoha projektům a změnám v české penitenciární a postpenitenciární péči. Postpenitenciární péče následuje po penitenciární péči, která je poskytována před propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody. Tudíž se tato práce zabývá následnou péčí o již propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, a to ať se jedná o propuštěné v pevném termínu nebo po podmíněčném propuštění. Cílem je popsat na základě polostrukturovaných rozhovorů proces začleňování klientů sociální služby Al Paso Vysočina, do společnosti.

Klíčová slova

Alternativní tresty, postpenitenciární péče, resocializace, služby, výkon trestu odnětí svobody, začleňování (integrace).

Abstract

The bachelor thesis deals with post-penitentiary care in the Czech Republic. It partially compares the trend with Norway, which is a model for many projects and changes in Czech penitentiary and post-penitentiary care. Post-penitentiary care follows penitentiary care, which is provided before release from prison. Therefore, this work deals with the follow-up care of those who have already been released from serving a prison sentence, whether they are released on a fixed term or on parole. The goal is to describe, on the basis of semi-structured interviews, the process of integrating the clients of the Al Paso Vysočina social service into society.

Keywords

Alternative punishments, post-penitentiary care, resocialization, services, execution of a prison sentence, inclusion (integration).

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je původní a zpracovala jsem ji samostatně. Prohlašuji, že citace použitých pramenů je úplná, že jsem v práci neporušila autorská práva (ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, v platném znění, dále též „AZ“).

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje **AZ**, zejména § 60 (školní dílo).

Podle § 47b zákona o vysokých školách souhlasím se zveřejněním své práce podle směrnice prorektora pro studium č. 2/2020, a to bez ohledu na výsledek obhajoby.

Beru na vědomí, že VŠPJ má právo na uzavření licenční smlouvy o užití mé bakalářské práce a prohlašuji, že **s o u h l a s í m** s případným užitím mé bakalářské práce (prodej, zapůjčení apod.).

Jsem si vědoma toho, že užít své bakalářské práce či poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠPJ, která má právo ode mě požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, vynaložených vysokou školou na vytvoření díla (až do její skutečné výše), z výdělků dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence.

V Jihlavě dne 31. března 2024

.....

Podpis studentky

Poděkování

*Tímto bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce paní Mgr. Martině Černé Ph.D., dále
mojí rodině za trpělivost a nejvíce však mojí mamince, díky které jsem se dostala až sem.*

Obsah

Seznam zkratk.....	7
Úvod	8
1 Teoretická část	10
1.1 Proces uvěznění a propuštění.....	10
1.2 Vězeňství v Norsku.....	12
1.3 Obecně o penitenciární péči.....	13
1.4 Obecně o postpenitenciární péči.....	14
1.5 Vývoj vězeňství od roku 1918.....	14
1.6 Postpenitenciární péče	16
1.7 Fáze začleňování osob po výkonu trestu do společnosti.....	22
1.8 Motivace, normy chování a formativní vlivy působící na člověka	23
1.9 Statistika	24
2 Výzkumná část	26
2.1 Cíl výzkumu	26
2.2 Metodika kvalitativního výzkumu.....	26
2.3 Charakteristika výzkumného souboru	26
2.4 Realizace výzkumu	27
2.5 Výsledky výzkumu.....	29
2.6 Shrnutí	39
3 Diskuse	40
4 Návrhy a doporučení do praxe	45
5 Závěr.....	47
Seznam použité literatury	48

Seznam zkratek

ČNR	česká národní rada
HN	hmotná nouze
NNO	nestátní nezisková organizace
PMS	probační a mediační služba
PTV	pevný termín výstupu
PP	podmínečné propuštění
SP	sociální pracovník
SSP	státní sociální podpora
TČ	trestný čin
TŘ	trestní řízení
ÚP	úřad práce
VSČR	vězeňská služba České republiky
VTOS	výkon trestu odnětí svobody
VV	vazební věznice

Úvod

Postpenitenciární péče je pro veřejnost často neznámým pojmem, přitom jde pouze o pojem, který zahrnuje péči o osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, kterou poskytují sociální pracovníci, kurátoři, speciální pedagogové a ostatní odborníci v oblasti sociální práce. Je velice důležité, aby měly osoby už ve výkonu trestu odnětí svobody speciální a odborné zacházení. Tato forma je zahrnuta v penitenciární péči, které se tato práce dotkne velice okrajově. Pokud chceme kvalitní resocializaci, je nutné tyto dvě složky propojit, a to nejlépe tak, že odsouzený bude již ve výkonu trestu odnětí svobody vědět, co je potřeba a na koho se může obrátit po jeho propuštění, ideálně již spolupracuje s někým externím ve vězení. U dlouhodobých trestů by bylo zapotřebí, aby se taktéž již ve VTOS střetávali odsouzení s realitou běžného života, protože po delších trestech odnětí svobody bývá problém s návratem do běžného života.

Téma bakalářské práce jsem si zvolila na základě mého zájmu o vězeňství a tuto problematiku. S lidmi, kteří byli ve výkonu trestu odnětí svobody jsem se dříve běžně setkávala a nyní již pátým rokem pracuji ve službě AL Paso Vysočina, která je součástí penitenciární, ale hlavně postpenitenciární péče. Zaměstnanci této služby se pohybují mezi lidmi ve výkonu trestu odnětí svobody, ale také provádí depistáže v místech, kde se lidé s trestní minulostí vyskytují. S těmito lidmi dále pracuji, a to jak na bázi poradenské činnosti, tak i v rámci doprovodů, vyřizování dávek, insolvencí, pomáhají s hledáním zaměstnání a bydlení. Služba provádí mnoho dalších činností, které mohou zajistit prvotní kroky osoby po výkonu trestu odnětí svobody, která se nemá na koho obrátit. AL Paso Vysočina je schopna poskytnout i materiální pomoc – sbírky nebo potravinové zajištění na dobu nezbytně nutnou než se klient stabilizuje a to ve spolupráci s dalšími službami. Spolupráce se službou probíhá již ve výkonu trestu, ale i po něm, kdy je nejdůležitější prvních 24 hodin a první měsíc po výstupu z věznice, posledním kritickým bodem je první rok. Pracovníci se také snaží o motivaci klientů a sociální stabilitu, která může být zajištěna i díky spolupráci s blízkými těchto lidí, kterým služba nabízí stejné možnosti, jako lidem po (ve) výkonu trestu odnětí svobody.

V této práci je použita literatura mnoha druhů, od knih, po brožury a odborné texty.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí. První část je teoretická a druhá praktická.

První část bakalářské práce (teoretická část) se zabývá vzhledem do problematiky a procesu uvěznění. Popisuje určitý postup, který je ukončen uvězněním odsouzeného a jeho navázání na penitenciární, později postpenitenciární péči. Dále se tato kapitola zaměřuje i na historii, respektive vývoj vězeňství a považovala jsem za nutné přidat i pohled do vězeňství v Norsku, které je pro mnoho států (včetně ČR) inspirující. V rámci postpenitenciární péče popisuje jednotlivé systémy, které kooperují a jsou součástí této péče. V poslední řadě se zaměřuji na službu AL Paso Vysočina, kterou popisuji více do hloubky, protože z této služby čerpám i v praktické části této práce.

Praktická část obsahuje polostrukturované rozhovory se šesti klienty sociální služby AL Paso Vysočina, kteří popisují svoji integraci do společnosti, a to s odstupem do dvou let po výstupu z výkonu trestu odnětí svobody. Období do dvou let je podle mě nejlepší doba, kdy lze říct, zda

se člověk osvědčil a zařadil se do běžné společnosti nebo má opětovné tendence vracet se k minulému životu a znovu začne páchat trestnou činnost.

1 Teoretická část

1.1 Proces uvěznění a propuštění

Trestný čin vymezuje trestní zákoník číslo 40/2009 Sb., kdy „*Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.* (Zákon č. 40/2009 Sb.)

Na základě trestného činu probíhá soudní proces, kde je člověk označován jako obviněný. Dle Trestního řádu (č. 141/1961 Sb.) je to „*Ten, který je podezřelý ze spáchání trestného činu a je proti němu zahájeno trestní stíhání*“

Obviněný je i nadále spatřován v rovině presumpce neviny, protože až do jeho odsouzení není jasné, zda daný čin vykonal. Zásada presumpce neviny v rámci trestního řízení v České republice ve svém základním vymezení jak na zákonné, tak i ústavní úrovni vyjadřuje hlavně požadavek, aby byla osoba, proti které je trestní řízení vedeno, považována za nevinnou, dokud její vina nebude uvedena v pravomocném, odsuzujícím rozsudku soudu. Tento rozsudek je vyneseno po řádném provedení trestního řízení, ve kterém bude vina této osoby prokázána. (Zákon č. 2/1993 Sb.) „*Po přijetí obžaloby se obviněný označuje jako obžalovaný*“ (Trestní řád č. 141/1961 Sb.)

Odsouzeným se člověk stává ve chvíli, kdy je proti němu vydán odsuzující rozsudek, který nabyt právní moci nebo byl vydán pravomocný trestní příkaz. V tento moment již tedy zaniká presumpce neviny.

Za trestný čin následuje trest, který je uveden v rozsudku. Stanoví se zde v jakém rozsahu bude trest vykonán. Dle Kratochvíla (2009) lze trest chápat jako právní následek trestného činu, který představuje jeden z prostředků realizace ochranné funkce trestního práva, ukládaný na základě zákona a hlavně soudem. Výkon je vynutitelný státní mocí.

Jednou z možností je uložení trestu odnětí svobody. „*Trest odnětí svobody, jako specifická, společenská sankce za „prokázaně“ delikventní chování, představuje velmi závažný životní zlom, zejména u prvotrestaného a prvovězněného jedince. Jedinec, který byl trestán a byl ve vězení, získává roli kriminálního.*“ (Fisher, Škoda, 2009) Výkon tohoto trestu probíhá v některé z 25-ti věznic České republiky. Celkem máme 35 věznic, z toho je 10 vazebních. Věznice jsou státní instituce, které jsou primárně určeny k separaci osob odsouzených a zajišťují jejich nápravu.

Další z možností, jak vykonat trest je využití některých z alternativních trestů. Ty se ukládají při menších deliktech nebo u prvotrestanců, případně u lidí, kde je vysoká pravděpodobnost nápravy. Alternativní tresty nejsou spojeny s výkonem trestu odnětí svobody a sem spadají například obecně prospěšné práce, propadnutí majetku, peněžitý trest, zákaz činnosti, vyhoštění nebo podmíněný trest a další. (Zákon č. 40/2009 Sb.)

Pokud je odsouzený zařazen do výkonu trestu odnětí svobody, může si požádat o podmíněčné propuštění. Soud může odsouzeného podmíněně propustit na svobodu, jestliže odsouzený po právní moci rozsudku, zejména ve výkonu trestu svým chováním a plněním svých povinností

prokázal polepšení a může se od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život nebo soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného, a:

- a) odsouzený vykonal alespoň polovinu uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody, nebo
- b) odsouzený, jenž nebyl odsouzen za zvlášť závažný zločin a který dosud nebyl ve výkonu trestu odnětí svobody, vykonal alespoň třetinu uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody

Jestliže odsouzený za přečin prokázal svým vzorným chováním, že dalšího trestu není třeba, soud při rozhodování přihlíží také k tomu, zda odsouzený včas nastoupil do výkonu trestu a zda nahradil či odčinil škodu, při vykonávání ochranné léčby přihlédne i k postoji odsouzeného k této léčbě. (Zákon č. 40/2009 Sb.)

Osoba odsouzena za trestné činy, které jsou dopodrobna vypsány v Zákoně č. 40/2009 Sb., může být propuštěna až po dvou třetinách vykonaného trestu, nehrozí – li opakování trestného činu nebo jemu podobného, zvlášť závažného zločinu. Osoba, která je odsouzena k výjimečnému trestu odnětí svobody na doživotí může být podmíněčně propuštěna až po nejméně dvaceti letech výkonu trestu, kdy opět je přihlédnuto k okolnostem a další hrozbě. Od 1.1.2022 došlo ke změně podávání žádostí o podmíněné propuštění a to tak, že již odsouzený nepodává žádost přímo na soud, ale nejprve jej postoupí věznici, která se k této žádosti vyjadřuje a až posléze lze žádost postoupit soudu, a to v případě, že je tato žádost oprávněná.

Ve výkonu trestu odnětí svobody je speciálně zacházeno s odsouzeným. Odsouzený má v průběhu celého dne stanovený „program zacházení“. Tento program je sestaven tak, aby docházelo k úpravě vzorců chování a života. Tato úprava by měla směřovat do období po výkonu trestu odnětí svobody tak, aby si odsouzený uvědomil vinu, socializoval se a akceptoval důsledky svého chování. Do programu zacházení spadá práce, vzdělání, osobnost, volný čas, rodina a vztahy. To, zda je program plněn, je sledováno na pravidelném hodnocení, kde může dojít i k případné aktualizaci. (Fischer, Škoda, 2009)

Součástí těchto procesů je restorativní justice, ta má zapojovat všechny, kterých se trestná činnost dotkla. Usiluje o maximální míru uzdravení a obnovu narušených vztahů a také umožňuje účastníkům zaměřit se na způsobenou újmu a jejich potřeby a z těchto plynou povinnosti a závazky. (Zehr, 2003)

Opakem restorativní justice je retributivní justice, kde je kladen důraz na potrestání pachatele v co největší míře. Nezaměřuje se na resocializaci. Resocializace je průběh, v němž jsou v lidské osobnosti ukotveny sociální změny, ty by měly vést k adaptaci života ve společnosti. (Veteška, 2015).

1.2 Vězeňství v Norsku

Vězeňství v Norsku se dá za příklad celému světu a hlavně Evropě, proto jsem se rozhodla zahrnout i toto téma do své práce. Myslím si, že pokud se člověk více zaměří na podmínky, které v tomto státě jsou, zjistí, že jsme ještě daleko za procesem humanizace a přijetí vězněných osob jako lidí se všemi právy, které vyplývají z listiny práv a svobod naší republiky. Postupem času se podmínky zlepšují a napomáhá tomu i ombudsman, na kterého se může obrátit vězeň, který má pocit, že jsou jeho práva porušována. Posoudit tedy musí každý z nás, do jaké míry jsou si státy podobné a zda by nebylo dobré provést změnu i u nás. Sociální služby se mohou zapojovat do projektů, které jsou podporovány z Norských a jiných fondů, kde je možné i tuto zemi navštívit, čerpat informace a zkušenosti pro jejich lepší praxi.

V Norsku je trest odnětí svobody chápán, jako hlavní trest pro odsouzeného, tento koncept přijímá zacházení se zločinci jako s lidskými bytostmi, kterým nejsou odebrána jejich práva. Znamená to, že vězni mají přístup k nějakému druhu zábavy, mají dostatek jídla, mohou využít i zdravé stravování, cítí se bezpečně a žijí v čistém prostředí, které připomíná spíše byty nebo studentské koleje. Když se řekne Norsko, mnoho lidí si představí luxusní pokoje, ale k těm mají celý daleko. V porovnání s našim systémem je možné jejich celý považovat za luxusní. I v norském vězení jsou přísná pravidla, která jsou potřeba dodržovat, a i zde je denní režim, který stanoví, kdy se odsouzený vzbudí, kdy jde do zaměstnání, kdy se nají nebo kdy jde spát apod. Hlavním cílem je změnit návyky odsouzených, které vedou ke změně jejich života. Je jim nabídnuta práce nebo studium. Na základě těchto dovedností mají lepší uplatnění po opuštění vězení. Vězni nemohou celý den sedět u televize, ale musí mít jasné cíle a náplň dne. Mimo studia a práce je vězňům nabízeno spousta kurzů a zájmových aktivit a je pouze na odsouzeném, zda si nějakou činnost vybere nebo bude odpočívat na své cele.

Pokud se chceme podívat na úspěšnost norského vězeňství, musíme se nejprve zaměřit na recidivu, která se pohybuje okolo 20 %. Pro představu Švédsko má 61 %, Dánsko 63 % a Amerika kolem 70 %, u nás je to také v průměru kolem 70 %. V případě započítávání procentní úspěšnosti resocializace, musíme přihlížet k indikátorům jednotlivých zemí, proto se procenta mohou lišit, vzhledem k různosti informací, které tyto statistiky shromažďují. Norsko má několik věznic s různým přístupem například Věznice Bastoy je vlastně ostrov, kde mají vězni pravidla, ale také velkou míru volnosti. Žijí ve svých domech, chovají zvířata, mají volný pohyb nebo chodí do práce. Jsou zde typičtí zločinci. Za posledních 30 let byl zaznamenán pouze jeden útěk. Toto vězení je jediné svého druhu, kde je taková míra benevolence a pokud odsouzený nedodržuje pravidla je poslán do horšího zařízení. Oproti tomu je zde ještě věznice Halden, která je nazýváno luxusním vězením, kde mají k dispozici restauraci, lezeckou halu a další. Maximální délka trestu v Norsku je 21 let. Doživotní trest jako takový zde není, ale může být nařízeno uvěznění po dobu, než se odsouzený zrehabilituje a nepřestane být pro společnost nebezpečný, což se nemusí stát nikdy a tím pádem se maximální délka trestu může proměnit na trest doživotní.

Všichni vězni mají přístup k internetu a k počítači, toto je ale cenzurováno. Nemohou chatovat nebo využívat sociální sítě. (Iversen, 2022)

V našich podmínkách jsme stále v začátcích, ale naši prvotinou otevřená věznice, dle Norského vzoru, je věznice v Jiřicích. V Jiřicích je vybudováno zázemí pro 32 vězňů, kdy v budoucnu by měla kapacita vzrůst až na 100 osob. Hlavním předpokladem je individuální vyhodnocení rizik

odsouzeného. Výhoda pro tyto odsouzené je ubytování spíše internátního typu v areálu obklopeném přírodou. Je velký předpoklad, že dojde i k maximálnímu zaměstnávání osob. (Justice, 2024)

Matoušek a kol. (2013) uvádí ve své publikaci několik výzkumných experimentů. Například se jedná o Stanfordský vězeňský experiment, kde se studenti univerzity rozdělili do dvou skupin na vězně a dozorce a byli umístěni v prostorách podobných věznici. Experiment byl po šesti dnech předčasně ukončen, protože se většina dozorců začala chovat neadekvátně až agresivně, na což reagovali vězni depresivně až vyhroceně. Závěry tohoto, ale i dalších výzkumů je, že je každý člověk schopen neadekvátního chování, když je zavřen ve věznici. Toto se potvrdilo i v případě, že nemají vězni soukromí, podrobují se neustále prohlídkám a žijí v nejistotě. Oproti tomu věznice s liberálním přístupem, kde je dobrá komunikace mezi vězni a personálem, nemají tolik stížností, a dokonce je zde i méně násilí.

1.3 Obecně o penitenciární péči

Penitenciární péče znamená výchovné zacházení s vězni, a to přímo ve výkonu trestu odnětí svobody. Způsoby poskytování této péče se odvíjí od zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, dále vyhlášky a od Evropských vězeňských pravidel.

„Pojem „penitenciární“ znamená vězeňský, týkající se zacházení s vězni.“ (Bělík, Hoferková, Kraus a kol., 2017)

Jde tedy o celkovou péči ze strany dozorců, odborných zaměstnanců a vězeňské služby. Hlavním cílem je díky možnostem zákona napravit odsouzeného, a to různými nástroji jako jsou programy zacházení nebo za pomoci projektů, které jsou primárně věnovány změně v chování odsouzeného. Tyto projekty by měly vést ke změně hodnotového systému a postoje odsouzeného. (Černíková, 2008)

V České republice je sociální práce v prostředí věznic a vazebních věznic realizována odborníky Vězeňské služby. Tito sociální pracovníci pomáhají obviněným či odsouzeným lidem hledat cesty k uspořádání svých sociálních vztahů. V rámci rodiny, komunity nebo společnosti. Sociální pracovník je odborný zaměstnanec, který je podřízený vedoucímu oddělení výkonu trestu a jeho práce je zaměřená na plynulý přechod odsouzeného do řádného občanského života, jeho činnosti jsou vymezeny nařízením generálního ředitele Vězeňské služby. (Mátl, 2019)

K penitenciární péči patří i penitenciární psychologie, která se zabývá obecnými vzorci návratu uvězněného do běžné společnosti. Hlavním cílem je přizpůsobení se novým životním podmínkám na svobodě. Je kladen důraz na sociální a rodinné vazby, funkční zázemí, zajištění práce, ale i přijetí společenského chování na svobodě. (Veteška, Fischer, 2020)

Uvězněný člověk má ve výkonu trestu odnětí svobody určitá pravidla, která musí být striktně dodržována, pokud dojde k jejich porušení, následuje adekvátní trest („Kázeňák“). Ve věznici je jistota, že vězeň má zajištěny základní potřeby. Dostane jídlo, má kde spát, případně i prostor pro návštěvu nebo další aktivity. Nemusí se o nic v rámci bydlení a zajištění těchto potřeb starat, což může vést k problémům po propuštění. Obzvláště po dlouhých trestech, kdy propuštění nemají ani základní dovednosti, nejsou finančně gramotní a trpí sociální fobií. I ty nejběžnější denní starosti se stávají problémem. V kombinaci s tímto faktorem je i varianta, kdy se odsouzený po výkonu trestu nechce vracet do místa svého působení nebo trvalého

pobytu, protože by to mohlo vést k jeho další trestné činnosti. Volí si tedy jiný kraj nebo jiné město ve kterém se nevyzná a tím pádem je i orientace a další způsob návazné socializace těžší. Dochází k institucionalizaci osob, tyto osoby se nedokážou spolehnout na sebe, ale neustále se obrací na další instituce, protože z vězeňského prostředí byly zvyklí, že jim vše bylo zajištěno pracovníky a oni si nyní nevědí nebo nechťejí vědět rady.

1.4 Obecně o postpenitenciární péči

Postpenitenciární péče je zaměřena hlavně na nabídku sociálních služeb pro osoby propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Opětovně jde hlavně o cíl reintegrace. Ideálně se takovému klientovi pomůže při hledání zaměstnání, bydlení, zajištění a regeneraci vztahů, pracuje se s dluhy klienta apod. Úspěch je více spatřován u mladých lidí, prvotrestanců nebo u osob, které nemají duševní poruchu. Dále tam, kde se jedná o krátký trest nebo nejsou přetrženy rodinné vazby. (Bělík, Hoferková, Kraus a kol., 2017)

U některých kategorií odsouzených nelze dosáhnout účelu trestu bez následného dohledu a pomoci. Aby mohla být postpenitenciární péče efektivní, musí se zajistit její návaznost. Kontinuální sociální péče umožňuje plynulý přechod mezi penitenciární a postpenitenciární složkou a tím i lépe umožní dosažení pozitivních změn v chování odsouzeného a jeho resocializaci. Kontinuální sociální péče by měla probíhat po celou dobu vězně ve výkonu trestu odnětí svobody a bezprostředně po jeho výstupu z výkonu. (Čamek, Kasalický, Weissner, Krejčí, 2017)

Postpenitenciární péče je důležitým nástrojem pro zmírnění recidivy páchaní trestné činnosti. Pracovníci nestátních neziskových organizací (NNO) ve spolupráci s odborníky z oddělení výkonu trestu, vyberou vhodné odsouzené, kteří nemají po svém propuštění podporu a pomoc a připravují se nyní na propuštění. Pokud zůstane propuštěný odkázaný na podporu kamarádů v místě bydliště, a to hlavně v případech, že se jedná o kamarády, se kterými páchal trestnou činností, riziko trestné činnosti se tím velice zvyšuje. (Akademie vězeňské služby ČR, 2022)

1.5 Vývoj vězeňství od roku 1918

Nově vzniklá Československá republika začala usilovat o zkvalitnění péče. Vydávají se vězeňské předpisy, služební řády, denní řád a kurzy pro dozorce. Postupně se zmírňoval vězeňský režim. Trestanci byli rozděleni do třech tříd. V 1. třídě byl předpoklad k návratu na podmíněné propuštění z výkonu trestu. Dohled nad výkonem trestu prováděli domácí komisaři (okresní prokurátoři), občanští kontrolori a od roku 1921 pověření zaměstnanci ministerstva vnitra.

V protektorátu Čechy a Morava (1939-1945) zůstal zachován vězeňský systém včetně legislativy, organizace a správy vězeňství. Každá norma musela být schválena říšským protektorem. Na protektorátním ministerstvu působil pověřenec, který měl sledovat a koordinovat činnost ministerstva s německými úřady. Vězeňská zařízení sloužila převážně pro potřeby gestapa a německé justice. Personál musel složit slib věrnosti vůči Adolfu Hitlerovi a zkoušku z německého jazyka.

Bezprostředně po osvobození od nacistické okupace rozhodovaly o umísťování do věznic revoluční národní výbory. Mimořádné lidové soudy odsuzovaly nacistické zločince, zrádce

a kolaboranty. Dekretem prezidenta republiky byly zřízeny zvláštní nucené pracovní oddíly. Oddílů bylo využíváno k odstranění válečných škod.

V letech 1953 až 1955 vrcholí třídní výkon trestu, který uplatňuje nejtvrďší podmínky u politických vězňů. V roce 1953 byl vydán Řád nápravných zařízení, který podle vzoru Sovětského svazu stanovil strukturu nápravných zařízení, která byla členěna do 6 typů podle stupně střežení. Zařazení zde bylo podle povahy trestného činu a podle závažnosti provinění. V roce 1955 byl vydán Řád pro nápravně pracovní tábory, ten stanovil 4 typy táborů k využívání vězeňské práce. Ještě v roce 1961 obsahoval Řád tzv. třídní nepřátele, kteří vykonávali trest v nejtěžších podmínkách.

V 60. letech se stal dosavadní vězeňský systém neudržitelný, kvůli mezinárodním požadavkům na vězeňství. Proto mezi lety 1965 a 1989 proběhla reforma československého vězeňství. Díky zákonu č. 59/1965 Sb. byli odsouzení zařazeni do tří výchovně nápravných skupin. Ve třetí skupině byly nejzávažnější trestné činy proti republice a nebezpeční recidivisté. V rámci reformy vězeňství začal rozvíjet svoji činnost Výzkumný ústav penologický se sídlem v Praze, ten se zabýval studiem osobnosti vězněného pachatele a možnosti jeho nápravy. Na počátku 80. let byl tento ústav zrušen.

Prvním krokem k odstranění důsledků normalizace ze 70. a 80. let bylo udělení amnestie za tzv. trestné činy proti republice a některé další činy, při kterém bylo v roce 1989 propuštěno celkem 52 vězňů. K řešení nepokojů sloužila komise České národní rady, která spolu s Výborem na obranu nespravedlivě stíhaných a odborníky navštěvovali jednotlivé ústavy a prošetřovali stížnosti vězňů. Prezident Václav Havel vyhlásil na 1. 1. 1990 den amnestie. Tento den opustilo věznici cca 16 000 vězňů. Se zrušením trestu smrti byl zaveden trest doživotní. V roce 1992 vzniká nová koncepce českého vězeňství a na jejím základě byl vydán zákon č. 555/1992 Sb. O organizaci, řízení a výkonu českého vězeňství. Vznikly tři skupiny zaměstnanců - vězeňská stráž, justiční stráž a správní služba.

V roce 1993 byla zřízena Vězeňská služba. Odpovědnost za vedení byla svěřena generálnímu řediteli, který byl jmenován ministerstvem spravedlnosti. Byly posíleny pravomoci ředitelů vazebních věznic a věznic, zejména v oblasti personální a ekonomické. Do popředí jde humanizace a dodržování základních lidských práv. Vzniká nové pojmenování zařazení do věznic s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou. O umístění rozhodoval soud. Mladiství byli zařazeni do zvlášť vyčleněných věznic. Dohled nad výkonem vazby a trestu začali vykonávat příslušní státní zástupci, poslanci, inspekční instituce při Radě Evropy a Organizací spojených národů. (Kýr, 2023)

Systém vězeňství má do roku 2025 za globální cíl vytvořit dobře fungující, efektivní, mezinárodní standardy dodržující vězeňství propojené s prevencí kriminality, postpenitenciární péčí, sociální sférou a vzděláváním. Všechny tyto atributy směřují k reintegraci pachatelů trestné činnosti. Činnosti se plní na základě individuálního plánu zacházení a má předcházet k recidivě kriminálního chování. Pomocí širokého komplexu opatření by se mělo docílit existence moderního systému 21. století, který bude srovnatelný s dalšími vyspělými demokratickými státy. (Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2023)

1.6 Postpenitenciární péče

V další kapitole si přiblížíme, co vlastně postpenitenciární péče znamená a co do ní patří, poté si jednotlivé druhy rozebereme a konkrétněji popíšeme. Jednotlivé pasáže odborníků prokládám svoji praktickou zkušeností, kterou jsem nabyla působením ve službě Al Paso Vysočina.

Hlavní myšlenkou postpenitenciární péče je resocializace a integrace lidí po výkonu trestu odnětí svobody. Základní členění je pomoc sociálního kurátora, pomoc sociálního systému (dávky pomoci v hmotné nouzi), pomoc sociálních služeb, které jsou konkrétně cílené na lidi po výkonu trestu odnětí svobody a pomáhají jim komplexně, ale zároveň specificky a individuálně. V poslední řadě sem spadá Probační a mediační služba ČR.

1.6.1 Sociální kurátor

Sociální kurátor je první v pořadí, ke kterému se může člověk po výkonu trestu dostat. Sociální kurátor hlavně poskytuje základní a odborné poradenství, pomáhá při zařazení zpět do systému, kam spadá pomoc při hledání ubytování, spolupráce s rodinou soudy a dalšími institucemi. Působí ve všech obcích s rozšířenou působností.

Největším problémem je, když člověk propuštěný z vězení ztratí nebo nemá rodinu. Od věznice dostane částku (pokud nemá našetřeno), která pokryje jeho cestu a poté si může zajít za sociálním kurátorem, který mu může navrhnout doplatit prvotní finanční pomoc, ale jedná se pouze o doplatek do výše 1000 Kč, tento doplatek může a nemusí být poskytnut, vždy záleží na individuálním zhodnocení žádosti žadatele přímo na úřadě práce a vyjádření kurátora. Doplatek vyplácí hmotná nouze v rámci mimořádné okamžité pomoci. Sociální kurátor sdělí svému klientovi, co vše je nutné zařídit od úřadu práce po zaměstnání, bydlení apod. Dále jej může navést na pracoviště a za jednotlivými pracovníky, případně i na neziskové organizace.

Sociální kurátor je seznámený s informacemi o propouštění lidí ve svém obvodu, tyto ještě ve výkonu trestu odnětí svobody osloví a nabídne jim svoje služby. Většina lidí se ovšem zpět neozve, toto vyplývá z rozhovorů, které jsem prováděla se sociálními kurátory kraje Vysočina. Není povinnost člověka, po výkonu trestu, navštívit kurátora, může se rovnou obrátit na neziskový sektor nebo žádné služby nevyužije. Praxe je většinou spíše taková, že se odsouzený z ničeho nic objeví v naší službě a potřebuje akutně řešit svoji situaci, spolupráci s kurátorem odmítl a nyní by s ním rád navázal kontakt. Jedná se tedy především o flexibilitu, rychlou reakci a spolupráci s jednotlivými kurátory, protože pro člověka po výkonu trestu odnětí svobody je nejdůležitější a nejrizikovější období 24 hodin po jeho propuštění. Ještě více krizové je, když osobu propustí v pátek nebo před svátky z věznice, daleko od místa, kam osoba směřuje a do tohoto místa se dostává až ve večerních hodinách. V tuto dobu nemá takový člověk šanci navštívit kurátora nebo se nemůže obrátit na neziskovou organizaci, je limitován jejich pracovní dobou. Musí tedy využít jiných možností o kterých ví a k řešení všech náležitostí využívá až následující pracovní dny, což může vést i k recidivě chování a opětovnému návratu do výkonu trestu odnětí svobody.

1.6.2 Pomoc sociálního systému

Co se týče pomoci sociálního systému, tak odpověď ředitelky dávkového systému a odboru rodiny, byla taková, že doporučila obrátit se taktéž nejprve na sociálního kurátora, který zmapuje situaci svého klienta a může mu pomoci požádat o dávku mimořádné okamžité pomoci, mimo jiné může žádat i ostatní dávky, jako je příspěvek a doplatek na bydlení, příspěvek na živobytí. Nicméně je právo každého občana, aby si podal žádost o tyto dávky, ať už je ve věci rozhodnuto kladně nebo záporně. Tento žadatel musí splňovat stejné podmínky nároku tak, jako ostatní občané, kterým nárok náleží. (mpsv.cz, 2009)

Důležité právní předpisy:

- *Zákon o organizaci a provádění sociálního zabezpečení č. 155/1995 Sb.*
- *Zákon o pojistném a sociálním zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti č. 589/1992 Sb.*
- *Zákon o důchodovém pojištění č. 155/1995 Sb.*
- *Zákon o státní sociální podpoře č. 117/1995 Sb.*
- *Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb.*
- *Zákon o životním a existenčním minimu č. 110/2006 Sb.*
- *Zákon o pomoci v hmotné nouzi č. 111/2006 Sb.*
- *Zákon o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a změně souvisejících zákonů č.329/2011 Sb.*

Všechny tyto právní předpisy mohou souviset se vzniklou situací osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody.

Z výše uvedeného vyplývá, že na zvláštní životní situace osob, právě propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody, lze specificky reagovat dvěma dávkami, a to jsou mimořádná okamžitá pomoc a „příspěvek po propuštění“. Jsou kladeny větší nároky na příslušné orgány, které mají prošetřit situaci klienta. Hlavním kritériem pro přiznání těchto dávek by měla být snaha o maximální integrační podporu klienta (osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody). (Veřejný ochránce práv, 2010)

1.6.3 Probační a mediační služba

Probační a mediační služba je organizační jednotkou státu a účetní jednotkou, která ze zákona provádí úkony probace a mediace ve věcech, které jsou projednávány v trestním řízení. Probace vykonává organizaci a dohled nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným. Kontroluje výkon trestu, který se nepojí s odnětím svobody včetně uložených povinností a omezení, sledují chování odsouzeného ve zkušební době podmíněčného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Poskytuje podporu a působí na odsouzeného tak, aby vedl řádný život a dodržoval podmínky stanovené soudem. Mediace znamená mimosoudní zprostředkování za účelem mimosoudního řešení sporu mezi obviněným a poškozeným, jde především o urovnání konfliktu. Mediace může probíhat jen se souhlasem obviněného a poškozeného. Střediska PMS působí v sídlech okresních soudů.

Probační a mediační služba může navštívit obviněného ve vazbě nebo odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody. Probační a mediační služba také pomáhá při odstranění následků trestného činu poškozeným a dalším dotčeným osobám, podílí se na prevenci trestné činnosti. Při výkonu své působnosti spolupracuje s dalšími orgány. (Veřejný ochránce práv, 2010)

Odborné probační a mediační činnosti vykonávají probační úředníci a probační asistenti, kteří musí splňovat náročnou kvalifikaci a vzdělávací podmínky. Tito zaměstnanci působí v pěti základních agendách, na které se specializují v rámci dalšího vzdělávání. Jedná se o agendy mediační činnosti, probační činnosti, obecně prospěšných prací, podmíněčné propuštění s dohledem a agendu mladistvých, která souvisí se zákonem 218/2003 Sb. (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010)

Novela č. 390/2012 Sb. Přináší také informace o vzniku institutu „domácího vězení“, tento institut byl jednou z agend probační a mediační služby a byl tedy uváděn i v literaturách, které se zabývají touto problematikou. Tento institut, respektive tato možnost byla zrušena a to k 1.1.2022. V naší službě jsme se nikdy nesetkali s klientem, který by dříve absolvovat VTOS v domácím vězení. Největší problém spatřuji v logistice a kontrole probačními úředníky a dále také v dodavateli náramků, které vykazovaly častou poruchovost. Většinu našich klientů, kteří žádali o domácí vězení, byla tato možnost zamítnuta, a to i v případech, kdy splňovali podmínky. V roce 2023 proběhla soutěž o dodavatele „výrobce“ nových náramků, tudíž by mohlo dojít k obnovení možnosti trestu domácího vězení. Firma je již známa, ale množství náramků bude omezeno na několik stovek kusů.

Parole, znamená situaci, kdy je pachatel propuštěn z vězení na svobodu, a to za podmínky, že slíbí podrobit se po určitou dobu po propuštění stanoveným podmínkám. Všichni odsouzení mají právo požádat si o podmíněné propuštění, pokud vykonali polovinu uloženého trestu odnětí svobody. Výjimku tvoří někteří pachatelé, kteří mohou požádat až po uplynutí dvou třetin trestu, jedná se hlavně o zvláště nebezpečné recidivisty nebo pachatele, kteří jsou odsouzeni k výjimečnému trestu. Ti, kteří jsou odsouzeni na doživotí, mohou požádat až po uplynutí minimálně 20 let trestu vykonaného ve vězení. (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010)

Dne 1.1.2022 nabyla účinnost další část zákona č. 220/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb. Odsouzený díky tomuto zákonu může podávat návrh na podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody jen prostřednictvím věznic, jinak mu předseda senátu návrh vrátí a poučí jej o nutnosti podat návrh tímto způsobem. Hlavním důvodem je komplexnost materiálů, které soud obdrží od věznice, ta má totiž ucelené informace o odsouzeném a celý proces se tímto urychlí, dojde také ke snížení počtu žádostí, které by nesplňovaly zákonné podmínky. Věznice tak bude mít přehled o podaných návrzích, bude moci odsouzenému upravit program a pokud svůj návrh vezme odsouzený zpět, tak jej může opakovat až po uplynutí 6-ti měsíců. I zde jsou stále výjimky, a to jsou zamítnutí nebo zpět vzetí návrhu, kdy neuplynula lhůta stanovená zákonem pro podmíněné propuštění. Tato lhůta se nepočítá ani když návrh na podmíněné propuštění podá jiná oprávněná osoba nebo pokud soud rozhoduje bez návrhu. Příslušným je stále okresní soud, v jehož obvodu se trest odnětí svobody vykonává.

Trest obecně prospěšných prací je vhodný pro pachatele méně závažných trestných činů. Tento pachatel může odčinit svoje jednání vlastním přičiněním, to musí sloužit vždy k obecné prospěšnosti. Výměra je v rozsahu 50 až 300 hodin a odsouzený je povinen tento trest splnit nejpozději do jednoho roku od nařízení. Pokud odsouzený vede během výkonu trestu řádný život a plní vše, co mu soud nařídí, tak se po výkonu těchto prací může opět zařadit do běžného života, a to, aniž by měl záznam v rejstříku trestu. Pokud odsouzený toto nesplní,

pak se jeho trest promění v nepodmíněné odsouzení, kdy každá hodina trestu, představuje jeden den výkonu trestu odnětí svobody. (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010)

Probační a mediační služba, také píše zprávy, které se posílají soudu o fungování odsouzených, zda splňují veškeré podmínky, které mají nařízeny soudem. Soud poté může rozhodnout o proměně trestu v podmínce na trest nepodmíněný.

Důležitou součástí činností probační a mediační služby je spolupráce s externími organizacemi, hlavně s nevládními a neziskovými institucemi. Tyto instituce pokrývají činnosti, které probační a mediační služba nevládne pokrýt. Novela trestního zákona v roce 2001 umožnila široké zapojení společensky prospěšných organizací do zajištění výkonu trestu. V posledních letech se nevládní neziskové organizace rozšířily, hlavně díky podpoře Evropských fondů. V současné době, kdy jsou české věznice přetíženy, jsou velice důležité probační a restorativní programy, které mají vliv na snižování recidivy a opakování trestné činnosti. Věnují se nácviku sociálních dovedností. (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010)

V dnešní době patří k probační a mediační službě, také probační domy. Ty jsou použity hlavně v oblasti resocializace. Prvním pilotním projektem byl probační dům Nová Šance v Ostravě, který trval od roku 2015 do roku 2016. Celkový přínos byl zhodnocen a jeho další poznatky pomohly k otevření probačního domu v Písku, který se otevřel v roce 2022. Dnes je Nová Šance zaregistrována jako azylový dům. (Koblov.cz, 2023)

Probační dům v Písku funguje na základě projektu Zpátky do života. Povinnost absolvovat program ukládá soud ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu spolu s probačním dohledem. (pmscr.cz, 2023)

1.6.4 Sociální služby

Sociální služby jsou velice důležitou částí postpenitenciární péče. V této kapitole si upřesníme pojem „sociální služba“ v rámci postpenitenciární péče a představíme si sociální, terénní, službu Al Paso Vysočina.

Sociální služby lze rozdělit na specializované a obecné. Dále se dají rozdělit na ty, které jsou zajišťovány veřejnou správou a na ty, které jsou nestátními neziskovými organizacemi. (Veřejný ochránce práv, 2010)

Sociální služby se v rámci své práce zaměřují na sociálně patologické jevy. Do této skupiny patří klienti, v jejichž životě se vyskytly sociálně patologické jevy, jako jsou delikvence, kriminalita, obchodování s lidmi, prostituce, domácí násilí, sebevražedné projevy, závislosti aj.

Profesionální role sociálního pracovníka jsou:

- Podporovatel (umožňovatel změn)
- Poradce
- Pečovatel
- Mediátor (zprostředkovatel)
- Negociátor (vyjednaváč – sociální pracovník reprezentuje klienta, organizaci...)
- Facilitátor (moderátor)
- Terapeut
- Vzdělavatel (poskytovatel informací a nácviku sociálních dovedností klienta)
- Manažer (administrativní odpovědnost)

- Analytik a evaluátor (analyzuje a hodnotí)
- Koordinátor
- Zprostředkovatel
- Advokát (nelze zaměnit s právnickým povoláním)
- Manažer změn
- Administrativní pracovník.

(Mátel, 2019)

Všechny sociální služby, které se zaměřují na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a do těchto zařízení (VTOS) také dochází, musí nově splňovat povinné vzdělávání, které zajišťuje Vězeňská služba ČR. Jedná se o absolvování kurzu s názvem Vstupní vzdělávání pro poskytovatele služeb nestátních neziskových organizací ve věznicích, vazebních věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence. Toto vzdělávání není povinné pro pracovníky, kteří dříve v těchto zařízeních pracovali, dále je omezeno na jeden školící den v Praze se závěrečným testem, pro pracovníky, kteří již do věznice po nějakou dobu dochází. Ti, kteří jsou novými pracovníky takovýchto organizací musí absolvovat tento kurz v trvání jednoho týdne s testem pro úspěšné zakončení.

AL PASO VYSOČINA

Terénní sociální služba Al Paso Vysočina spadá pod největší nestátní neziskovou organizaci v České republice Charitu ČR. Přestože je tato organizace členěna do mnoha poboček po celé republice, služba Al Paso Vysočina je jedinou, která se věnuje pomoci právě osobám po výstupu z výkonu trestu odnětí svobody, případně osobám s trestní minulostí nebo jejich blízkým.

Služba vznikla v roce 1992, a to nejdříve jako korespondenční služba, kdy si pracovníci s vězni pouze dopisovali. Byla založena hlavně na činnosti dobrovolníků. V roce 2009 začala fungovat jako poradna pro osoby po výstupu z výkonu trestu odnětí svobody, a to pouze v jednom okrese. V roce 2012 se její působení rozšířilo na celý kraj Vysočina a vznikaly pobočky, které byly v každém okresním městě. V roce 2017 se služba transformovala na terénní program, pobočky byly zrušeny a zůstává pouze mateřská kancelář v Třebíči. Pracovníci vyjíždějí ke klientům po celém kraji, ale také do všech věznic po republice. Pracovníci si nadále s klienty a zájemci dopisují, toto dopisování je ale rozšířeno i o individuální setkání ve věznici nebo o kontakt přes Skype. Pracovníci jsou také ve spojení s návaznými službami, sociálními kurátory, probační a mediační službou a dalšími státními a nestátními organizacemi.

Služba je registrována v registru poskytovatelů sociálních služeb a je poskytována bezplatně. Klient si sám zvolí, zda chce být ve službě uveden anonymně, pod přezdívkou nebo svým jménem. Služba kooperuje při odstraňování zábran, které klientům brání v jejich sociálním začleňování do společnosti, a to formou zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomocí při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Služba je určena pachatelům trestné činnosti a osobám s trestní minulostí, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženi, pro osoby v krizi (partneři, členové rodiny a jiní příslušníci), kteří v důsledku uvěznění osoby blízké nebo jejich rizikovému způsobu života sami vedou rizikový způsob života nebo jsou jim ohroženi.

Cílem služby je klient:

- Který je schopen minimalizovat rizika vyplývající z jeho způsobu života
- Který je schopen se samostatně rozhodovat a plánovat
- Který umí navázat společenské vztahy a nachází zdroje pomoci, tím posiluje své začleňování do společnosti

V rámci kontaktu se společenským prostředím služba:

- Poskytuje aktivity, které pomáhají při lepší orientaci ve společnosti
- Provádí depistáže a mapování lokací, kde se mohou vyskytovat potenciální zájemci o službu
- Poskytuje základní sociální poradenství, pomáhá při navazování kontaktu s dalšími službami, asistence a doprovody klientů

V rámci pomoci při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí služba:

- Podporuje klienta při jednání s úřady
 - Pomáhá se zařizováním běžných a administrativních záležitostí
 - Podporuje klienta při navazování kontaktů s rodinou a obnově vztahů
 - Poskytuje pomoc a podporu v rámci motivace, hledání zaměstnání nebo bydlení. Podporuje při rozšiřování individuálních dovedností
 - Poskytuje informace o současných rizicích života klienta.
- (Nekvasilová, 2022)

V sociální službě pracují již pátým rokem. Pracují zde 4 pracovníci. Každý z pracovníků má své působení rozděleno podle okresů, které pravidelně navštěvují. Za klienty do těchto okresů dojíždí, ale také se snaží propagovat službu pomoci letáků, které přináší na různá místa, kde je předpoklad, že by jej mohl navštívit potenciální klient služby. Navštěvují také úředníky, kteří s danou cílovou skupinou pracují a nabízí spolupráci. Dále probíhají návštěvy věznic a psychiatrických nemocnic, kde jsou pořádány besedy za účelem předání informací o službě a získání nových klientů. Služba také pravidelně organizuje setkání spolupracujících organizací, kde si kolegové předávají zkušenosti, navazují spolupráci a hodnotí postupy dobré praxe.

Přímá práce s klientem je založena na:

- Asistenční službě (doprovody) – jedná se nejčastěji o doprovody k lékařům, na úřady nebo do návazných služeb. Tato služba je poskytována hlavně z důvodu určité stigmatizace klienta nebo počáteční nejistotě. S doprovodem si je klient jistější.
- Zprostředkování další návazné péče – jde o kontaktování poraden, azylových domů a ubytoven, agentur nebo dalších potenciálních zaměstnavatelů, pomoc při zajištění insolvence. V případě zkušenosti s návykovými látkami se může jednat i o kontaktování doléčovacích center, lékařů nebo K-center.
- Základní sociální poradenství – jedná se o radu, kam se klient může obrátit v případě konkrétní potřeby. Především to jsou úřady práce, městské úřady a jejich odbory, okresní správy sociálního zabezpečení aj. S tímto souvisí i informační servis, který pracovník podává klientovi, dle jeho aktuálních potřeb.
- Pomoc v krizové situaci – pracovníci nejsou v této oblasti proškoleni nicméně musí vědět jakým způsobem postupovat, a to v případě běžných krizí klienta, jako je ztráta

bydlení nebo zaměstnání, tak i v případě, kdy je klient ohrožen na životě, poté se pracovník obrací na příslušný záchraný systém.

- Motivační rozhovory – ty jsou nedílnou součástí práce s klientem. Je nutné jej motivovat k takové změně, aby tato změna byla pozitivní a klient si ji osvojil. Motivace probíhá i během těžkých životních situací klientů nebo je i součástí duchovní metodiky služby, která je zakotvena v náplni práce služby, a to díky organizaci, která je takto vedena.
- Nácvik sociálních dovedností – na ty se pracovník zaměřuje tak, aby byl klient postupně schopný tyto dovednosti získat a správně použít, jde například o psaní e-mailů, životopisů, jednání s úřady nebo i okolními lidmi apod.

1.7 Fáze začleňování osob po výkonu trestu do společnosti

Míra recidivy a kriminality je vysoká a snahou veřejnosti je toto procento co nejvíce snížit, přesto se stále věnuje této problematice málo pozornosti. Velký problém je spatřován i v osobách, které se dostávají do výkonu trestu s drogovou zkušeností, tito lidé se do běžného života začleňují ještě hůře než ti, co drogovou minulost nemají. Mají tzv. dvojí stigmatizaci. Nejčastějším problémem je bytová nouze, dluhy, hledání zaměstnání, léčba závislosti a psychické problémy. (Nepustil, Geregová, 2020)

Dle Matouška (2013) je dobré, když má odsouzený téměř před propuštěním vidinu svého pozitivního začlenění. Tím nemusí být pouze bydlení a zaměstnání, ale také rozvíjení vztahů. Finanční nouze, špatné bytové podmínky, nezaměstnanost, nekvalitní vztahy v rodině zvyšují pravděpodobnost pokračování v trestné činnosti. Vazby na kriminální prostředí a zkušenosti s drogami toto riziko ještě zvyšují.

V odborné literatuře je uvedeno, že nejdůležitější jsou čtyři týdny po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Dle zkušenosti služby Al Paso Vysočina je tato doba dobře definována nicméně krizovým obdobím je v extrémní míře spatřováno období dvaceti čtyř hodin po výstupu z výkonu trestu odnětí svobody. Dalším milníkem je půl rok a z hlediska zkušeností by se osoba po výkonu trestu odnětí svobody měla zvládnout absolutně začlenit do dvou let po výkonu trestu odnětí svobody.

Sociální pracovníci uplatňují pracovní způsoby jako jsou návštěvy v místě bydliště, kontakt s klientem v místě organizace, která s klientem pracuje, spolupráce s dalšími institucemi, které řeší problematiku daného klienta, spolupracují s obětí, mediace za přítomnosti pachatele a oběti, další spolupráce s orgány činných v případě trestné činnosti klienta a propojení pachatele se specifickými skupinovými programy. (Matoušek, 2013)

Zde jsou vyjmenovány jednotlivé oblasti, na které je potřebné se zaměřit (zmapovat) v případě, kdy chceme pomoci klientovi s jeho začleněním do společnosti po VTOS.

FINANCE

- Legálnost příjmů
- Dluhy

ZAMĚŠTNÁNÍ

- Pracovní návyky
- Kvalifikace

BYDLENÍ

- Střídání bydlení
- Forma bydlení
- Spokojenost s bydlením
- Stabilní bydlení
- Finančně dostupné bydlení

ZDRAVÍ

- Změna zdravotního stavu od doby před výkonem trestu odnětí svobody
- Psychický stav po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody
- Zajištění lékařské pomoci
- Léčba závislostí

ZÁJMY A PLÁNY

- Pozitivní vyplnění volného času
- Uskutečňování plánů

RODINA

- Zastávání svých dosavadních rodinných rolí
- Obnovování vazeb a vztahů a stabilizace

KOMUNITA

- Narušení vztahů v původní komunitě
- Zapojení do veřejného života

(Kovářová, 2014)

1.8 Motivace, normy chování a formativní vlivy působící na člověka

Při práci s lidmi po výkonu trestu je jejich motivace hlavním atributem úspěchu. Člověk, který je dobře motivován podává lepší výsledky a práce jej více baví. Člověk musí být přesvědčen o tom, že správná motivace přinese adekvátní výsledky. Nedostatečně motivovaný člověk nebo demotivovaný člověk má špatné výsledky, může být konfliktnější a vystavuje se častějším stresovým situacím, na které může nepřiměřeně reagovat. K motivaci lze řadit i zájmy, hodnoty, ideály, cíle a potřeby. Lidé neustále ve svém životě hodnotí a stanovují si ideály. Poruchy v žebříčku hodnot mohou vést až k psychiatrickým poruchám, ale i k sebevražednému chování. Potřeby, jsou jako další, součást motivace. Pokud není potřeba naplněna, dochází k frustraci a deprivaci, což může opět vést k psychiatrickým poruchám. (Kohoutek a kol., 1998)

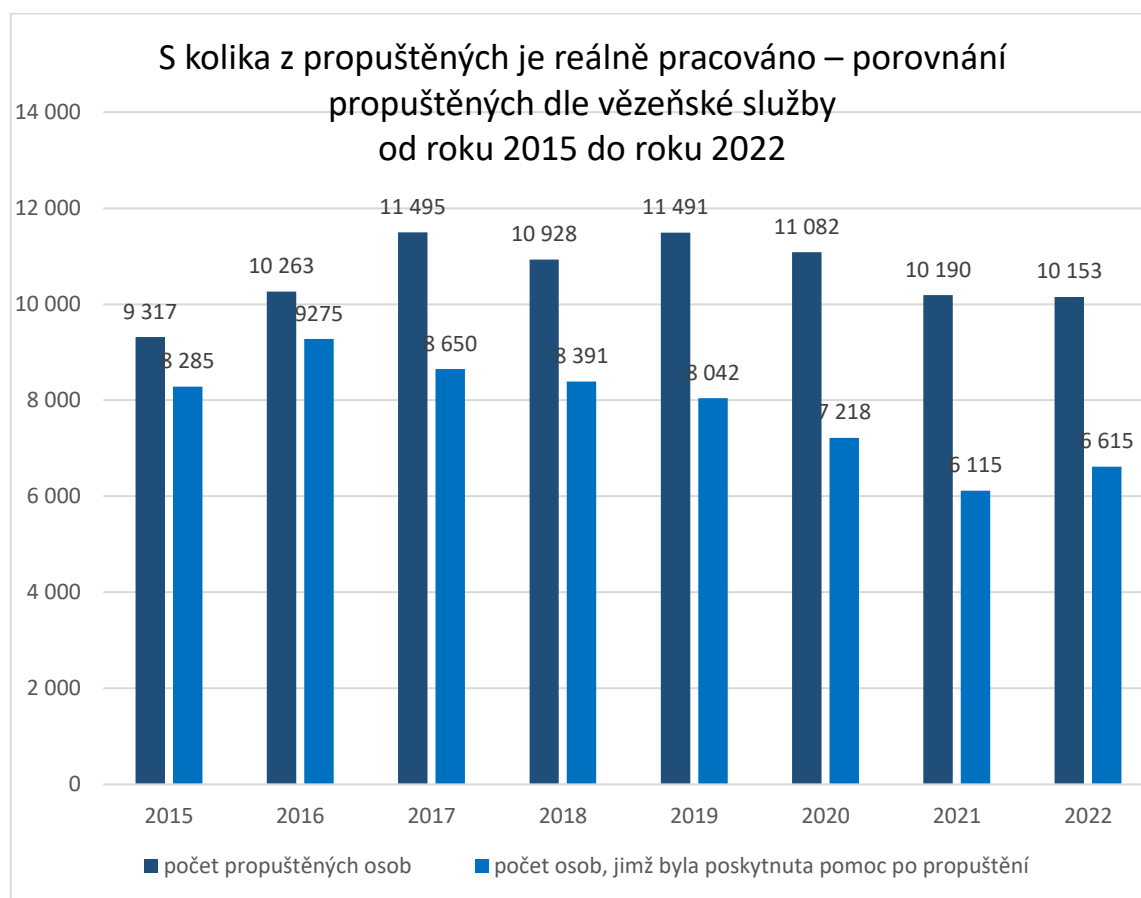
Lidé, kteří nejsou dostatečně přizpůsobeni sociálním normám se dostávají do izolace nebo do konfliktu. Lépe potom podléhají skupinovým normám. V rámci přizpůsobování v náročných životních situacích popisuje Kohoutek a kol. několik různých možností a způsobů, jak na náročné situace reagovat a tím pádem i předejít konfliktním situacím

Na jedince mají vliv zděděné dispozice, vrozené dispozice, které získal během těhotenství své matky nebo těsně po porodu. Zvláštnosti ranného vývoje, kdy jde především o tělesný, citový a sociální vývoj. Další vliv mají prodělané úrazy a nemoci během života a výživa. Nemůžeme opomenout ani vliv prostředí. Rodinné prostředí je více než zásadní pro osobnost jedince a jeho dalšího působení, k tomuto se řadí také láska a vztahy. (kohoutek a kol., 1998)

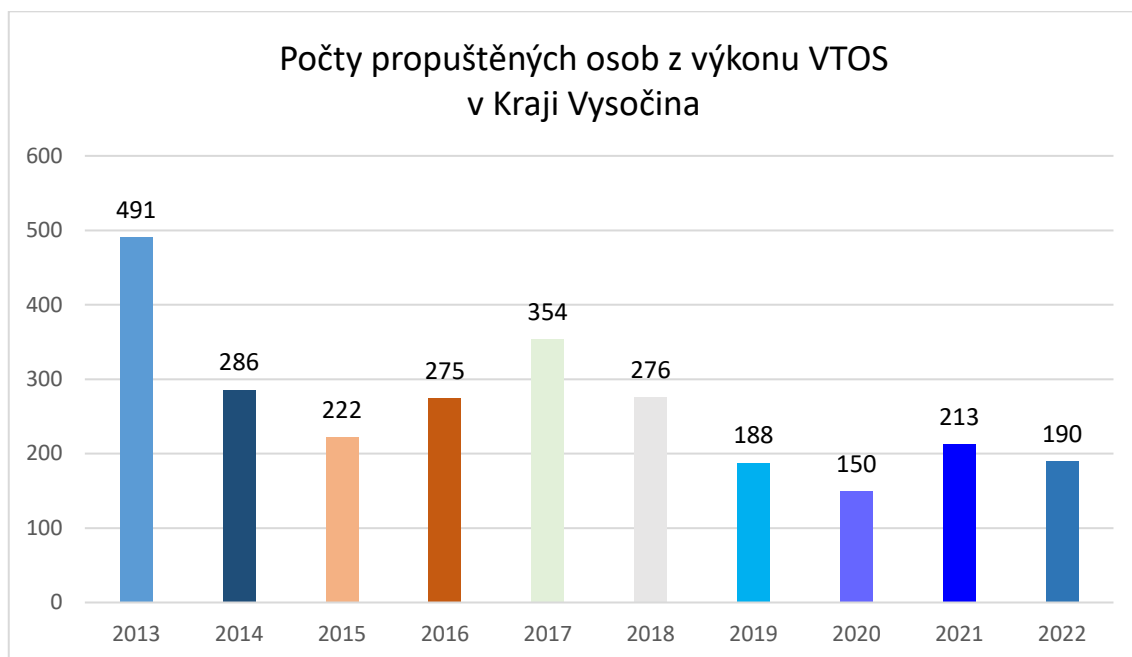
Pokud se zamyslíme nad všemi těmito aspekty, které je nutné mít v rovnováze a zdravém poměru, aby byl člověk dostatečně úspěšný v běžném životě, srovnáme tento souhrn s hodnotami a dalšími aspekty lidí po výkonu nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, zjistíme, že vždy docházelo k podobné nerovnováze, špatné motivaci, nejistotě, patologické rodině apod. Takto mohlo docházet k páchání trestné činnosti, kdy se jednalo o kompenzaci některých částí v hodnotovém systému anebo k tomu výsledek donucení okolnostmi, vzhledem k nefunkčnosti rodiny.

1.9 Statistika

Ještě, než se budu věnovat kazuistikám a rozhovorům, ráda bych zde uvedla pár statistik, které se mi podařilo získat z prezentace na Metodickém setkání pro sociální kurátory, sociální pracovníky a probační a mediační službu, které pořádal kraj Vysočina a kterého jsem se mohla jako zaměstnanec služby AI Paso Vysočina účastnit.

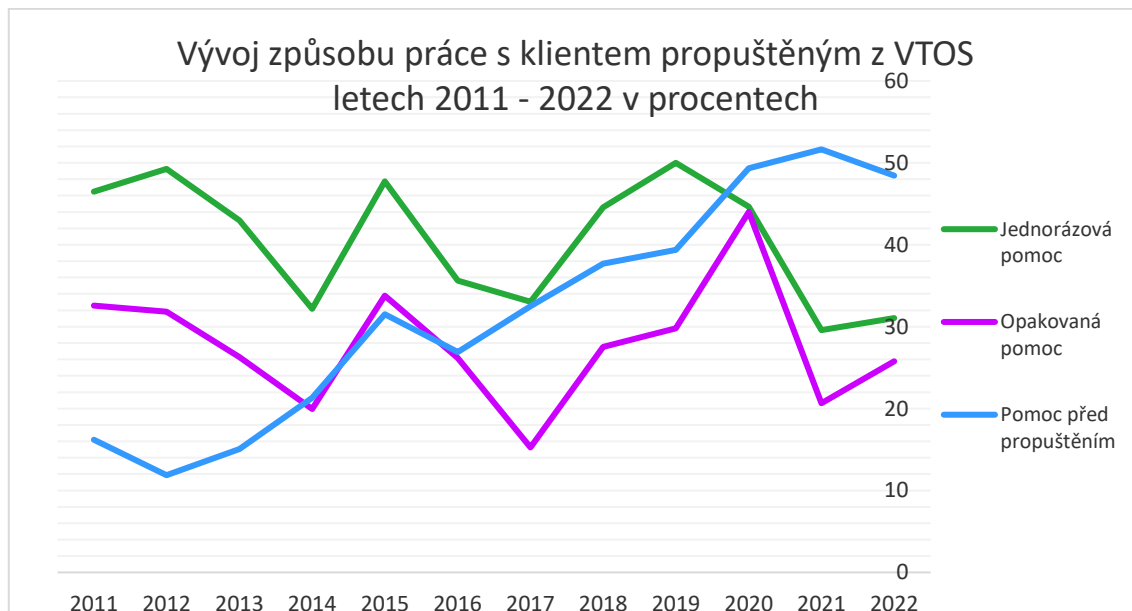

Graf č. 1. S kolika z propuštěných je reálně pracováno – porovnání propuštěných dle vězeňské služby od roku 2015 do roku 2022
(Jelínek, Průšová., 2023)

Graf č. 2. Počty propuštěných osob z VTOS v Kraji vysočina
(Jelínek, Průšová., 2023)

Protože se moje práce věnuje převážně lidem na Vysočině, rozhodla jsem se zařadit i tento graf, kde je vidět počet propuštěných osob z VTOS v Kraji Vysočina, kdy lze pozorovat, že se počet propuštěných od roku 2013 snížil.

Graf č. 3. Vývoj způsobu práce s klientem propuštěným z VTOS v letech 2011–2022 v procentech
(Jelínek, Průšová., 2023)

2 Výzkumná část

2.1 Cíl výzkumu

Cílem je popsat na základě polostrukturovaných rozhovorů proces začleňování klientů sociální služby Al Paso Vysočina do společnosti.

Pro dosažení cíle byly využity tyto výzkumné otázky:

Otázka č. 1 – Jak probíhá začlenění klientů služby AL Paso Vysočina během dvou let po výstupu z výkonu trestu odnětí svobody?

Otázka č. 2 – Co by mohlo pomoci s lepším začleňováním klientů služby AL Paso Vysočina do běžného života po VTOS?

2.2 Metodika kvalitativního výzkumu

Jedná se o popis a zhodnocení sociálních, ale i individuálních problémů. Snahou je vytvořit celkový pohled na zkoumaný problém a jeho vysvětlení. Kvalitativní výzkum je výzkum, kde nelze dosáhnout cíle pomocí statistiky nebo kvantifikace. Jsou zde využívány různé formy rozhovorů nebo pozorování. Cílem je mít konkrétní popis případu, generovat hypotézy a dotvářet teorie. Probíhá většinou v přirozených poměrech sociálního prostředí respondenta. Plán výzkumu se může měnit dle okolností. Výzkumník si vybírá výzkumná téma a určuje si základní otázky, dále vyhledává informace, které tyto otázky zodpovídají. Předností kvalitativního výzkumu je podrobný popis jedince, skupiny nebo události v jeho přirozeném prostředí, navrhuje teorie a možnosti reakce, hledá příčinu a souvislosti. Nevýhodou je, že informace nelze považovat za obecné, nelze provádět kvantitativní predikce, jen obtížně se testují hypotézy a teorie, časová náročnost, výsledky mohou být ovlivněny osobností výzkumníka. (Hendl, 2005)

Pro získání dat k potřebám tvoření kazuistik byla zvolena metoda polostrukturovaného rozhovoru (dotazování). Otázky byly předem připraveny. V průběhu rozhovoru dochází k doptávání a vyjasňování informací. Za nevýhodu lze považovat malý počet informantů a časovou náročnost. Všichni informanti s účastí na této práci vyjádřili ústní souhlas a taktéž i služba Al Paso Vysočina

2.3 Charakteristika výzkumného souboru

Polostrukturovaný rozhovor byl vedený se šesti bývalými vězni, kteří strávili více než 1 rok ve výkonu trestu odnětí svobody. Hlavním kritériem výběru bylo, aby byli všichni tito lidé po výstupu do maximálně dvou let a zároveň více než jeden rok, jednalo se tedy o účelový výběr. Výsledek, který je získaný, nelze posuzovat pro celou populaci. Všichni tito lidé jsou zároveň klienty sociální služby AL Paso Vysočina. Časový horizont po výstupu z výkonu trestu odnětí svobody byl zvolen z důvodu, že do prvního půl roku se jedná především o rizikové období, kdy se jedinec seznamuje znovu s prostředím, navazuje kontakty a snaží se stabilizovat. Oproti tomu období, které je delší, než rok již může ukázat, zda se jedinci podařilo

začlenit natolik, aby nedocházelo k recidivě. Smlouva se ve službě uzavírá na rok, ale většina klientů, kteří jsou spokojeni se službou, tuto smlouvu prodlužují a v rámci dalšího roku zůstávají v kontaktu spíše z pozice motivační, případně poradenské. Nelze tedy jasně říct, že je období od jednoho do dvou let po VTOS jasným pravidlem změny, kdy lze stoprocentně stanovit, že k recidivě nedojde a je učiněna resocializace, jedná se tedy hlavně o můj subjektivní pocit v rámci praxe ve službě. K opětovné trestné činnosti může dojít i po delším období.

2.4 Realizace výzkumu

Pro zrealizování výzkumu jsem se nejdříve radila s řadou odborníků, kteří pracují s lidmi ve výkonu trestu odnětí svobody, tak i s klienty, kteří jsou již na svobodě. Původní téma bylo v čase změněno do aktuální podoby, a to z důvodu, že se můj hlavní záměr jevil poměrně složitý a neuchopitelný. Oslovila jsem službu AL Paso Vysočina, svého nadřízeného, kde bylo dojednáno, že mohu, se souhlasem klienta, uskutečnit daný rozhovor. Vybrala jsem šest informantů, dle kritérií uvedených v části Charakteristika výzkumného souboru. Vždy jsem volila klienty, které mám v evidenci (i z minulosti) a spolupracuji/spolupracovala jsem s nimi již nějakou dobu nebo s nimi dlouhodobě spolupracují kolegové. Bylo dohodnuto, že klientům ponecháme pouze jejich křestní jména a další osobní údaje budou pozměněny.

Rozhovory proběhly v termínu od listopadu do prosince 2023. Můj původní plán byl udělat rozhovory v co nejkratším časovém horizontu, ideálně u nás v kanceláři nebo u informantů doma. Bohužel tento záměr nebyl dodržen, a to díky okolnostem. Všem informantům jsem sdělila, jak bude rozhovor probíhat a že zůstanou údaje anonymizovány. Měla jsem předem připravený okruh otázek a nechala jsem informanty plně využít prostor na odpověď. Do jejich přednesu jsem nevstupovala, pouze v případě, že jsem některým informacím nerozuměla a potřebovala jsem je dovysvětlit. Odpovědi a rozhovor jsem si zapisovala a nahrávala.

Rozhovor s prvním informantem, panem Lukášem probíhal na dvakrát, a to z důvodu, že jsme byli v časové tísní, informant si po dlouhé době našel přítelkyni, a tak se snažil veškerý čas věnovat jí a vzhledem k jeho zdravotnímu stavu a diagnóze roztroušené sklerózy nebyl ten den schopen věnovat našemu setkání více energie. Byl dost unavený a neklidný. Dostali jsme se tedy do půlky rozhovoru se dvěma pauzami. Slíbili jsme si rozhovor dokončit o týden později, avšak to také nešlo, protože jsem musela z rodinných důvodů zůstat na delší dobu doma. Poté jsme si zadali nový termín a ten již byl splněn a rozhovor dokončen i když s využitím online prostředí.

Rozhovor s panem Janem měl proběhnout následovně. Byl dohodnut termín i místo setkání v domě jeho matky. V tento termín se opět nepodařilo rozhovor zrealizovat, protože se mi informant den předem omluvil, že se musí vrátit zpět do práce na Lipno, kde bude setrávat až do konce listopadu. Vyměnili jsme si pár SMS zpráv a nadále byl nekontaktní. Ozval se koncem listopadu, kdy měl úraz a byl na operaci, hovor může proběhnout pouze u něj v zaměstnání, což by znamenalo odcestovat na Lipno, to z osobních důvodů nešlo realizovat, proto jsme se dohodli na online hovoru přes Skype.

Rozhovor s paní Radkou měl také proběhnout v krátkém časovém úseku, a to u ní doma, ale díky rodinným komplikacím jsem tento termín musela zrušit a rozhovor se podařilo zorganizovat až o tři týdny později.

Pan Štěpán mě navštívil v kanceláři a rozhovor proběhl v rámci jednoho sezení.

Posledním účastníkem je paní Miluše, která mi nejdříve kývla na rozhovor, ale když jsme se dostaly k datu jeho konání u ní doma, tak mi řekla, že se do minulosti vracet nechce. Rozhovor tedy proběhl s ohledem na její soukromí a minulost. Také jsem nevěděla, zda mi opravdu bude chtít odpovídat na otázky, a tak jsem si pro jistotu zajistila ještě jednoho informanta, kterého jsem jela navštívit s kolegyní ihned po návratu do zaměstnání. Návštěva proběhla u informanta v jeho bydlišti, kde byly podmínky velice nekomfortní, protože se jednalo o místo, které není určeno k bydlení.

Veškeré informace byly zjištěny pouze z rozhovoru s informanty a nebylo zapotřebí získávat údaje z jiných zdrojů, doplněny jsou pouze o zkušenost klíčového pracovníka v části Diskuse.

Informanti byli odměněni malou pozorností, a to vždy do částky 200 Kč z mých zdrojů. Jednalo se o pozornost ve smyslu zaplacení obědu, kávy, zákusku, bonboniéry apod. Všichni informanti jsou kuřáci a určitě nepohrdnou ani alkoholem, takovýto dárek by jim asi udělal větší radost, ale již z podstaty naší služby a podporování jejich resocializace byly takovéto dary zamítnuty.

Z dílčích oblastí jsem se zaměřila hlavně na téma financí, zaměstnání, bydlení, zdraví, zájmy a plány, rodina a komunita. Z hlavních témat byly vytvořeny podotázky, které jednotlivé oblasti zkoumají více dopodrobna. Poslední přidanou oblastí bylo přání, zde mě zajímalo, co si lidé po VTOS nejvíce přejí.

2.5 Výsledky výzkumu

V úvodu je uvedena celková oblast, na kterou jsem se zaměřila a její shrnutí, pod touto oblastí jsou velkým, tiskacím písmem uvedeny jednotlivé otázky, které jsem respondentům zadávala z cílové oblasti a malé, tiskací, písmo znázorňuje souhrn všech odpovědí.

Získané odpovědi jsem v jednotlivých tématech rozčlenila do kategorií a dále jsem odpověděla na hlavní téma jednotlivých oblastí.

FINANCE

- A) Má dostatek financí
- B) Má dostatek financí, ale musí mít více než jedno zaměstnání
- C) Nemá dostatek financí

ZAMĚSTNÁNÍ

- A) Pracuje/rodičovská dovolená/invalidní nebo starobní důchod
- B) Nepracuje
- C) Pracuje bez smlouvy/kombinace s prací na smlouvu

BYDLENÍ

- A) Má stabilní bydlení se smlouvou
- B) Má vlastní bydlení
- C) Má nestabilní/nevýhovující bydlení bez smlouvy

ZDRAVÍ

- A) Má přehled o svém zdravotním stavu a zajištěnou lékařskou péči
- B) Má částečně přehled o svém zdravotním stavu a nemá zajištěné všechnu lékařskou péči
- C) Nemá přehled o svém zdravotním stavu/nezajímá se

RODINA

- A) Má dobré rodinné vazby
- B) Má částečné rodinné vazby
- C) Nemá rodinné vazby

ZÁJMY A PLÁNY

- A) Má plně vyplněný svůj volný čas/žije aktivní život
- B) Zajímá se jen občas/nemá dostatek volného času
- C) Nezajímá se
- D)

KOMUNITA

- A) Je součástí komunity/sdružení/pomoc druhým
- B) Nemá součást komunity z nedostatku času
- C) Nemá zájem o komunitu

2.5.1 Finance

V oblasti financí jsem se zaměřila hlavně na dluhovou problematiku před VTOS, v průběhu VTOS a po VTOS, dále na znalost informací o nutnosti navštívit ÚP po VTOS. Zajímalo mě využití MOP po VTOS, čerpání dávek a důvody, proč případně informanti této možnosti nevyužili. Zajímalo mě, zda si stabilizovali svoje příjmy, jak jim pomohla služba AL Paso Vysočina a v poslední řadě jsem se orientovala i na jejich potřeby od institucí, respektive společnosti.

1) MĚL/A JSTE PŘED VTOS EXEKUCE (INSOLVENCÍ), JAK JSTE NA TOM NYNÍ?

Všichni informanti se shodli na tom, že před VTOS měli exekuce, které prakticky neřešili. Nechtěli je řešit, převážně z důvodu zahálčivého života, který poté vedl k trestu odnětí svobody. Dále se také všichni shodli, že věděli, co to je insolvence, ale v době před VTOS nad touto možností nikdy neuvažovali, právě díky životu ze dne na den a páchané trestné činnosti. I kdyby se pokusili exekuci řešit insolvenčí, tak by neměli dostatek prostředků na úhradu splátek.

V nynějším období mají insolvenční pouze dva z šesti. Dva informanti na insolvenční nedosáhnou svým příjmem, jedna o ni ještě nepožádala, ale uvažuje nad oddlužením. Poslední informantka měla tak nízké dluhy, že insolvence by pro ni nebyla vhodná a nyní je bez dluhu.

2) S JAKÝM FINANČNÍM OBNOSEM JSTE OPOUŠTĚL/A VTOS?

Všichni informanti opustili VTOS s nějakou finanční částkou. Jeden není schopen uvést kolik to bylo. Jeden z dotazovaných sdělil, že částka byla 500 Kč, mělo se jednat o částku na dopravu do místa bydliště a pouze tento dotazovaný, pan Tomáš, využil možnosti ÚP a v rámci hmotné nouze dočerpал částku do 1000 Kč. Ostatní opustili VTOS s obnosem nad 2500 Kč a nejvyšší částka činila 30 000 Kč, a to i v důsledku toho, že měl informant exekuce a byly mu strhávány finance již během výkonu trestu.

3) OD KOHO JSTE DOSTAL/A INFORMACE O NUTNOSTI NÁVŠTĚVY ÚP PO VTOS?

Většina tazatelů odpověděla, že informace dostali od sociálního pracovníka ve VTOS, případně od služby AL Paso Vysočina. Pan Tomáš informace nedostal žádné, to přisuzuje jeho působení na okolí a tomu, že jej jednoduše nemají rádi. Pan Jan sdělil, že by si přál, aby všechny věznice fungovaly, jako ta na Mírově, kde asi jako jediná, pokud jde člověk na podmíněčné propuštění, má ještě z pravidla týden na to, aby si vyřídil potřebné dokumenty a zajistil případné bydlení a práci, než opustí brány věznice. Týden trvá, než mu soud vystaví veškeré listiny.

4) PO JAKÉ DOBĚ JSTE SI STABILIZOVAL/A SVÉ PŘÍJMY A JSTE SE SVÝM PŘÍJMEM NYNÍ SPOKOJENÍ?

Čtyři informanti si stabilizovali příjem okamžitě, buď díky důchodu nebo včasného zaměstnání. Pan Tomáš se nestabilizoval nikdy, a to hlavně z důvodu, že jej nikde nepřijali, vnímá to hodně jako projev rasistického chování a toho, že ho znali a věděli, že nikde nevydrží nebo je konfliktní. Pan Lukáš se nestabilizoval dodnes, protože nemá nárok na invalidní důchod. Nemá odpracované potřebné roky a jeho zdravotní stav mu nedovoluje jiné zaměstnání než v chráněné dílně na pár hodin denně.

Paní Miluše a pan Jan, jsou spokojeni se svým příjmem. Pan Štěpán a paní Radka musí hodně přemýšlet, co si koupí a co odeprou a pan Tomáš s panem Lukášem se svým příjmem nejsou spokojeni a nevystačí jim na běžný život. U obou pánu je extrémní ekvivalent v jejich myšlení. Pan Tomáš uvažuje velice negativně, až podrážděně, je naštvaný na společnost a odpovědnost

přenáší právě na sociální pracovníky a úředníky, kteří málo konají. Oproti tomu pan Lukáš, i když se svým příjmem nevychází, tak se k celé věci staví velice optimisticky a snaží se i on sám o zlepšení tohoto stavu, díky tomu má i jiný pohled na život a dokáže se smířit i s málem, co má.

V rámci dávek z ÚP informanti nejvíce čerpají rodičovský příspěvek nebo dávky vůbec nevyužívají. Pan Tomáš je vyřazen z evidence ÚP, pan Jan nečerpá ničeho a paní Radka využívá i příspěvek a doplatek na bydlení a u pana Lukáše je čerpán spíše příspěvek na péči a mobilitu.

5) CO BYSTE POTŘEBOVAL/A OD SPOLEČNOSTI/ÚŘADŮ, ABY SE VÁM DAŘILO LÉPE ZAJISTIT FINANČNÍ STRÁNKU?

Co se týče finančního zajištění, tak z rozhovoru většinou vyplývá, že informanti nepotřebují akutně nic, vždy se spíše zmiňují dost obecně například o digitalizaci, aby nemuseli chodit na ÚP osobně, zvýšení minimální mzdy, což například podmiňuje plat v chráněné dílně, lepší zajištění rodin nebo větší nezabavitelné minimum ve vztahu k insolvenční. Pan Tomáš uvedl, že mu bylo nejlépe ve VTOS a rád by se vrátil zpět. Nebýt přítelkyně, žil by v lese. Pokud by musel něco uvést, tak to jsou peníze, které by získal bez nutnosti pracovat a docházet na úřady.

6) JAKÁ BYLA POMOC OD AL PASA?

Vždy se jednalo pouze o nějaké doplnění informací či menší asistence a doprovody. Pomoc s vyplněním formulářů, potravinová a materiální pomoc, případně zprostředkování kontaktu s nadacemi.

ZÁVĚR

Z rozhovorů je patrné, že pokud chci zodpovědět hlavní otázku, která mě nejvíce zajímá a tou je „Jak informanti vychází s financemi“ musím zohlednit veškeré jejich informace, které mi sdělili. Na základě tohoto rozboru bylo zjištěno, že dva informanti mají dostatek financí, tři musí mít další příjem, a to ne jenom ze zaměstnání a jeden má nedostatek financí. Pouze tento jediný je také dlouhodobě bez práce.

2.5.2 ZAMĚSTNÁNÍ

Při další zkoumané oblasti jsem se zaměřila hlavně na pracovní návyky před VTOS v průběhu VTOS a po VTOS, dále na chuť studovat a na získané vzdělání. Zajímala mě i práce „na černo“, která je hojně využívána u našich klientů, a právě motivace k přijetí takové práce. Opětovně byla použita otázka na téma institucí a společnosti a pomoc AL Pasa.

1) JAKÉ MÁTE VZDĚLÁNÍ?

Všichni dotazovaní shodně uvádí, že jsou minimálně vyučeni v nějakém oboru.

2) PRACOVAL/A JSTE VE VTOS, NA JAKÉ POZICI, JEDNALO SE O VENKOVNÍ NEBO VNITŘNÍ PRACOVÍŠTĚ, JAKÁ BYLA MZDA A PROČ JSTE PŘÍPADNĚ NEPRACOVAL/A?

Všichni dotazovaní ve VTOS pracovali, až na pana Lukáše, který byl zdravotně omezen, a tudíž do práce nezařaditelný. To, zda byli na venkovním nebo vnitřním pracovišti se dost lišilo, podle charakteru a délky trestu, ale povětšinou šlo o různé skladnické, kuchyňské nebo údržbářské práce. Kolik byl výdělek většina respondentů neví s úplnou přesností. Spíše se jednalo o minimální výdělek s možností kapesného pro nákup v kantýně.

3) DOPLNIL/A JSTE SI VZDĚLÁNÍ VE VTOS A JAKÉ VZDĚLÁNÍ TO BYLO?

Pan Tomáš mi nebyl schopen jasně odpovědět, jaké kurzy si ve VTOS doplnil, vyjmenoval snad všechna možná povolání, ale ve VTOS se vzdělával. Paní Radka kurz nedokončila, a to z důvodu propuštění na podmínku, mohla jej dokončit i venku, ale zde již měla jiné starosti a potřebovala hlavně práci a finance. Paní Miluše si udělala kurz, ze kterého má i certifikát a jedná se o práci na PC. Ostatní pánové žádný kurz neabsolvovali, buď to nešlo ze zdravotních důvodů nebo pracovním povinností.

4) VYUŽIL/A JSTE REKVALIFIKACE PROSTŘEDNICTVÍM ÚP PO VTOS, PŘÍPADNĚ JAKÉ?

Polovina z dotazovaných si doplnila vzdělání v rámci rekvalifikace prostřednictvím ÚP, zároveň si rozšiřovali vzdělání i díky povaze jejich zaměstnání. Dva dotazovaní si vzdělání nedoplňovali, opětovně se jednalo o pana Lukáše, který má zdravotní omezení a o paní Miluši, která je v důchodovém věku.

5) VYŽADOVAL PO VÁS ZAMĚSTNAVATEL PO VTOS VÝPIS Z REJSTŘÍKU TRESTŮ, CÍTIL/A JSTE SE STIGMATIZOVÁN/A OKOLÍM, JAK SE TO PROJEVOVALO?

Nikdo z dotazovaných výpis z rejstříku trestů nedokládal. Většina udává, že tím, že je nikdo v místě aktuálního bydliště nezná, tak si mohou určit komu pravdu sdělí a komu ne. Většinou se jedná pouze o nejbližší přátele a spolupracovníky nebo se tímto krokem spoustu přátel odtrhlo, což dle slov dotazovaných, není na škodu. Stigmatizaci pociťovali spíše na úřadech, kde se na ně dívali skrz prsty a většinou nebyli moc příjemní. Pan Tomáš měl opětovně odpovědi diametrálně odlišné, a to ve smyslu rasismu, problémům, že je Rom a také narážel na své chování, které není nikterak příjemné vůči úřední osobě, případně zaměstnavateli, proto jej nikde zaměstnat nechtěli nebo ho v brzké době vyhodili ze zaměstnání.

6) VYUŽIL/A JSTE PRÁCE „NA ČERNO“, PROČ A JAK TO MÁTE NYNÍ?

Všichni informanti využívali a využívají práci „na černo“. Pan Jan má dokonce dvě oficiální zaměstnání a jednu práci „na černo“. Nejedná se tedy pouze o lidi, kteří by řešili tímto to, že jim insolvence nebo exekutor tyto příjmy nezjistí nebo že díky tomu budou moci dále čerpat dávky. Nemusí se nikde hlásit, určují si svoji pracovní dobu, výplatu mají po dohodě a je to vše velice volné. Pan Tomáš využíval práci „na černo“ i s platbou v naturáliích například za stravu. Tato práce je jediná možnost, jak zvládnout život, a to nejen s exekucemi, ale i insolvenčí. V případě paní Miluše se jedná o vyplnění volného času v důchodovém věku a nechuť někam docházet a něco hlásit. Z „černého zaměstnání“ vyplývá i spousta benefitů pro zaměstnavatele.

Nyní mají stabilní zaměstnání tři ze šesti dotazovaných, kdy téměř všichni využívají další možnosti zaměstnání „na černo“.

7) JSTE NYNÍ V ZAMĚSTNÁNÍ SPOKOJEN/Á / NESPOKOJEN/Á A JAKÝ JE DŮVOD VAŠÍ NE/SPOKOJENOSTI, JAKÁ JE VAŠE PROFESE NYNÍ?

Opětovně se jedná o částečnou spokojenost informantů. Paní Miluše je nespokojena spíše se zaměstnavatelem, jakož to rodičem dětí, které hlídá a jeho přístupu a péči o ně. Přebírá odpovědnost nejen rodičovskou, ale i v péči o jejich domácnost, kdy jsou zaměstnavatelé natolik vytížení, že je respondentka u nich prakticky non stop. Pan Jan je spokojený, a to nadmíru. Nemá rodinu, a tak mu nevadí dvě oficiální a jedna neoficiální práce. Paní Radka je smířena s aktuální situací, kdy taktéž má práci na hlavní pracovní poměr a odpoledne chodí

uklízet. Pan Štěpán je nyní na rodičovské dovolené, což je pro něj hodně náročné, nenaplnuje ho to, ale je to jediná možnost, jak mít finanční prostředky pro rodinu. V jiném případě mu insolvence větší množství příjmu zabaví, nicméně i on hojně využívá možnosti přivýdělku „bokem“. Pan Tomáš občas využije nějaké pomoci někomu, ale tím jeho zájem o zaměstnání končí. Pan Lukáš je se zdravotním omezením na tom tak, že může využívat pouze možnosti chráněné dílny, kde si nevydělá nikterak velké peníze, musí se hodně omezovat, hledá další možnosti zaměstnání, tyto možnosti pro něj prakticky nejsou.

8) CO BYSTE POTŘEBOVAL/A OD SPOLEČNOSTI/ÚŘADŮ, ABY SE VÁM DAŘILO LÉPE ZAJISTIT ZAMĚSTNÁNÍ?

Jedná se zejména o podporu pracujících, více zaměstnání, kde není potřeba výpis z rejstříku trestů, možnost zasahovat do běžného politického dění a ukázat nutnost změn v systému, zvýšení minimální mzdy.

9) JAK VÁM POMOHLA AL PASO SE ZAJIŠTĚNÍM ZAMĚSTNÁNÍ?

Al Paso pomohlo s poradenstvím, sdělením možností dávek, které lze čerpat. Vyhledáváním zaměstnání, nabídkou pracovních agentur, rekvalifikací, komunikací s úřady apod.

ZÁVĚR

V případě zaměstnání bylo zjištěno, že je jeden informant na rodičovské dovolené, což spadá do bodu „zaměstnaný“, ale zároveň je zde i práce bez smlouvy. Jeden nepracuje a čtyři kombinují zaměstnání na smlouvu a bez smlouvy.

2.5.3 Bydlení

Bydlení je nedílnou součástí dalšího života našich klientů. U informantů mě zajímalo, zda měli možnost návratu do stejného bydliště, jako kdysi. Kde bydleli po VTOS, jestli je jejich bydlení finančně dostupné a jestli v něm mají jistotu. Opětovně jsem směřovala s dotazem na instituce a společnost, co by informanti potřebovali a jak jim naše služba pomohla.

1) MĚL/A JSTE STEJNOU MOŽNOST BYDLENÍ PO VTOS, JAKO PŘED VTOS A KDE TO BYLO?

Všichni, až na pana Štěpána, shodně uvedli, že jim stejná možnost bydlení nezůstala. V případě pana Štěpána bylo nakonec zjištěno, že také jeho možnosti bydlení byly změněny. Vždy šlo buď o rozpad vztahu nebo informanti chtěli začít v jiném kraji či městě. U pana Tomáše nepasoval klíč do zámku na ubytovně, kde předtím bydlel, což je pochopitelné.

2) JAKÉ JSTE SI NAŠEL/A BYDLENÍ PO VTOS?

Paní Radka šla nejdříve k rodičům, kteří ji pomáhali v začátku a až po několika měsících si našla vlastní pronájem, který do dnešní doby vyměnila za lepší byt. Pan Tomáš šel s přítelkyní do bývalého mlýna, který není zkolaudovaný, není určen ani k bydlení, žití je zde velice náročné, je tu pouze kvůli přítelkyni, jinak by žil klidně jako osoba bez domova. Pan Lukáš šel nejdříve v rámci programu do doléčovacího centra a dále do následného bydlení. Nedávno si našel přítelkyni, a tak se odstěhoval k ní do bytu, kde žijí i s jejími rodiči. Paní Miluše prošla postupnou změnou bydlení, a to od nejhorší varianty po vlastní nájem. Začala v azylovém domě, poté přešla do ubytoven a ukončila své působení ve vlastním nájmu. Pan Štěpán se díky rozpadajícímu vztahu přestěhoval k nové partnerce a pan Jan se nejdříve obrátil na rodinu a

poté cestoval po celé republice, kde měl bydlení i zaměstnání. S aktuálním bydlením jsou spokojeni dva, částečnou spokojenost uvádí tři informanti, chtěli by například větší bydlení, vlastní bydlení apod. Nespokojený je pouze pan Tomáš, který ví, že v aktuálním bydlišti je to dočasné a dříve nebo později bude muset dojít k vystěhování.

3) MÁTE V SOUČASNÉM BYDLENÍ JISTOTU SETRVÁNÍ, JAKOU MÁTE SMLOUVU, ČERPÁTE DÁVKY NA BYDLENÍ?

Paní Radka čerpá dávky na bydlení, má jistotu bydlení i trvalý pobyt, díky tomuto jí bydlení připadá finančně dostupné. Pan Tomáš uvádí, že dávky nečerpá, byl sankčně vyřazen a dům, ve kterém bydlí není zkolaudovaný, proto ani některé dávky čerpat nelze. Trvalý pobyt zde nemá. Smlouva je mu k ničemu a budou se muset na příkaz pravděpodobně vystěhovat. Pan Štěpán jistotu v bydlení má, trvalý pobyt nemá, kvůli dluhům, dávky rodina nečerpá. Paní Miluše má jak smlouvu na dobu neurčitou, tak trvalý pobyt, bydlení je dostupné a dávky nečerpá. Pan Jan má dokonce předkupní smlouvu, trvalý pobyt a jistotu v bydlení. Pan Lukáš bydlí u přítelkyně, kde má trvalý pobyt, ale je bez smlouvy, spolu s ním jsou zde ještě přítelkynini rodiče, dávky tedy čerpat nemůže.

4) CO BYSTE POTŘEBOVAL/A OD SPOLEČNOSTÍ/ÚŘADŮ, ABY SE VÁM DAŘILO LÉPE ZAJISTIT BYDLENÍ?

Až překvapivá shoda všech dotazovaných. Jedná se o dostupné bydlení, levné bydlení, bydlení pro rodiny, samoživitele, handicapované, bez kaucy a větší pomoc od státu.

5) JAK VÁM POMOHLA AL PASO VYSOČINA SE ZAJIŠTĚNÍM BYDLENÍ?

Al Paso Vysočina poskytuje tipy na bydlení, zprostředkování pomoci spolupracujících služeb apod., informace o dávkách, vybavení v případě potřeby.

ZÁVĚR

Po zodpovězení veškerých otázek bylo zjištěno, že čtyři informanti mají stabilní bydlení s klasickou nájemní smlouvou. Nikdo nemá vlastní bydlení a pouze dva mají nestabilní nebo nevhodné ubytování bez smlouvy. Toto zjištění bylo pro mě milým překvapením, a to hlavně z důvodu, že hodně našich klientů je spíše bez stabilního bydlení.

2.5.4 Zdraví

Oblast zdraví je velice důležitá, a proto jsem dotazy směřovala na to, zda měli informanti lékaře před VTOS, po VTOS, zaměřila jsem se na dostupnost obvodních lékařů a zubařů, protože to jsou nejčastější lékaři, které klienti potřebují, pokud jsou jinak zdravotně vitální. Informanti, ale hovořili i o dalších specialistech. Poté jsem se věnovala problematice aktuálních závislostí a psychického stavu. Poslední Dotaz byl směřován opět na očekávání od institucí a jaká byla pomoc od AL Pasa Vysočin.

1) MĚL/A JSTE PŘED VTOS OBVODNÍHO A ZUBNÍHO LÉKAŘE?

Čtyři dotazovaní měli jak zubního, tak i obvodního lékaře. Paní Radka měla pouze obvodního lékaře a pan Jan lékaře neměl vůbec.

- 2) VRÁTIL/A JSTE SE PO VTOS KE STEJNÉMU ZUBAŘI A OBVODNÍMU LÉKAŘI, POKUD NE, CO BYLO DŮVODEM A JAK JSTE SI PŘÍPADNĚ OBVODNÍHO LÉKAŘE ČI ZUBAŘE HLEDAL/A?

Paní Radka se vrátila ke svému obvodnímu lékaři, zubního lékaře si našla s dopomocí zdravotní pojišťovny. Pan Jan si našel jak zubaře, tak obvodního lékaře v novém místě bydliště, a to přes známosti. Paní Miluše si našla obvodního lékaře v novém místě bydliště, a to přes azylový dům, nyní potřebuje zubaře, ten je pro ni nedostupný, lékaři nepřijímají nové pacienty. Nedaří se jí najít očního specialistu. Pan Lukáš si našel novou, obvodní, paní doktorku přes doléčovací centrum. Setkal se s problémy při hledání dalších specialistů, obracel se na zdravotní pojišťovnu, všichni jej odmítali, ale kvůli zdravotnímu stavu musel vyhledat další odborníky, to se mu povedlo, když se rozhodl jít do nemocnice a požádal osobně konkrétní lékaře. Do dnes nemá zubaře, ze strany pojišťovny byl nabídnut zubař s dojezdem do 50 km, jenže se jednalo o soukromou ambulanci, kde jsou vysoké vstupní poplatky. Nyní je tedy bez zubního lékaře, kterého nutně potřebuje. Pan Štěpán má oba lékaře, které si zajistil přes svoji přítelkyni. Pan Tomáš má oba odborníky, nicméně se v jeho ordinaci změnili lékaři, k nim nedochází ani na pravidelné kontroly, má pocit, že je zdravý a odbornou pomoc z lékařské strany nepotřebuje, tudíž je pravděpodobné, že je již vyřazen z evidence těchto lékařů. Všichni informanti mají ve velice špatném stavu chrup, někteří již mají protézy, a to už od středního věku.

- 3) MÁTE NĚJAKÉ ZÁVISLOSTI?

Všichni respondenti jsou kuřáci a stejně tak mají rádi i kávu. Každý den začíná stejným rituálem a bez cigarety, by to dle jejich slov, nešlo.

- 4) JAK JSTE SE CÍTIL/A PSYCHICKY, KDO VÁM POMOHL NEBO PŘEDAL INFORMACE O MOŽNOSTECH POMOCI A JAK SE CÍTÍTE NYNÍ?

Všichni informanti měli nějaké psychické problémy po opuštění VTOS. Jednalo se spíše o sociální fobii, pocit, že je někdo neustále pozoruje a hodnotí, někteří měli velký problém při jednání s úřady nebo vyjít jen tak na ulici. Vnímali i určitou stigmatizaci, nálepku, „že to na nich všichni vidí“. Většina si řekla o pomoc z různých služeb, mimo jiné i z AL Pasa Vysočina v rámci motivačních rozhovorů. Pro některé nebylo totiž přínosné své problémy sdělovat rodině nebo přátelům, nechtěli se tolik odkrýt a dlouho navazovali důvěrnější vztah. Jiní se snažili se svými problémy vyrovnat sami. Informanti o možnosti podpory a pomoci odborníků věděli, ale nikdy je neoslovili ani dnes by o to neměli zájem.

- 5) CO BYSTE POTŘEBOVAL/A OD SPOLEČNOSTI/ÚŘADŮ, ABY SE VÁM DAŘILO LÉPE ZAJISTIT LÉKAŘSKOU PÉČI?

Opětovně jsou zde dva typy odpovědí. Jedna vyjádřena slovem „nic“, ale v převaze je dostupnost lékařské péče a kratší čekací doby.

ZÁVĚR

V oblasti zdraví pouze jeden z dotazovaných zdraví a lékaře neřeší vůbec. Dva mají částečně přehled nebo jim chybí odborní lékaři, kteří by je přijali do péče a tři znají svůj zdravotní stav a své zdraví řeší aktivně.

2.5.5 Rodina

Rodina je nezastupitelnou složkou lidského života. Je důležitá jak stabilita rodiny v minulosti, tak i navazování vazeb v současnosti. Zde mě zajímalo, z jakých podmínek klienti vyšli, kolik mají dětí, zda a jak s nimi byla rodina v kontaktu a jestli došlo k obnovení rodinných vazeb, dotaz na instituci, společnost a případnou pomoc AL Pasa Vysočina.

1) Z JAKÝCH RODINNÝCH PODMÍNEK POCHÁZÍTE/JAKÉ JSTE MĚL/A DĚTSTVÍ?

Nelze říct, že by všichni informanti vyšli ze špatných rodinných podmínek. Pouze dva uvádí, že jejich dětství nebylo hezké, zbytek dotazovaných se ke své rodině vyjadřuje celkem hezky nebo zmiňují krásné dětství. Většinou změna nastává v pubertě, kdy došlo k hledání přátel nebo zemřel některý z rodičů, případně bylo v rodině nějaké násilí eventuálně nežádoucí chování. V této oblasti byli informanti většinou velice struční.

2) KDO A JAK S VÁMI BYL V KONTAKTU (Z RODINY)?

Pouze u dvou dotazovaných návštěvy neprobíhaly žádné, nebyl zde zájem ze strany rodiny. U zbylých návštěvy v nějakém směru vždy probíhaly a pokud ne, bylo to způsobeno tím, že odsouzený v té době neměl o tyto návštěvy zájem nebo chtěl chránit, alespoň děti od zážitků ve věznici, a to i tak, že někteří členové, hlavně právě děti nevěděly, že jejich otec je ve VTOS. Někdy byla realita pozměněna pouze informací o dlouhé pracovní cestě.

3) KOLIK MÁTE DĚTÍ A JAKÉHO JSOU VĚKU, JSTE S NIMI V KONTAKTU?

Pan Jan děti nemá a nemůže mít. Pan Lukáš má syna, 16 let a je bez kontaktu, pokouší se se synem intenzivně komunikovat, ale není zájem ani ze strany syna ani jeho matky. Pan Štěpán má děti 9 a 13 let a ze současného vztahu dítě 1,5 roku. Jeho partnerka má dvojčata. Děti nevěděly, že je jejich otec ve VTOS, nicméně vztah s jejich matkou je velice špatný, byl zde odpor jak k otci, tak i jeho nové partnerce, otec si ke svým biologickým dětem do dnes nenašel cestu a vídá je jednou za čtrnáct dnů, kdy k němu jezdí, spíše z povinnosti. Paní Radka má děti ve věku 30,25,14 a 13 let. V kontaktu je se všemi. Nejmladší dceru má v péči, nejmladšího syna má v péči otec a občas matku navštěvuje, již nyní má výchovné problémy. Nejstarší dcera je soběstačná a ta, které je 25 let nyní přišla o dítě i bydlení, je drogově závislá. Paní Miluše má děti ve věku 39,40 a 41 let. O tomto tématu velice nerada hovoří. Pokoušela se je kontaktovat, ale nemají zájem a ona už také ne.

4) OBNOVIL/A JSTE VZTAHY S RODINOU PO VTOS?

U paní Miluše došlo k úplnému zrušení veškerých vazeb a klientka tvrdí, že jí to takto vyhovuje. Pan Lukáš se pokouší neustále navazovat kontakt se synem, s jeho otcem se mu to nepovedlo a již se s touto situací smířil. Navázal nový vztah a nevylučuje ani další dítě. Pan Štěpán se vídá se svými dětmi z předchozího vztahu sporadicky a spíše je citové pouto zprůtrháno. Nyní má novou rodinu, vztahy s rozšířenou rodinou jsou v rámci možností a komunikace dobré. Pan Tomáš nemá zájem, nechce být s rodinou v kontaktu. Pan Jan sdělil, že vztahy jsou lepší než před VTOS, protože dokázal, že na to má a paní Radka prezentuje svůj pohled stejně jako pan Jan, a to jak ve vztahu k dětem, tak i ve vztahu ke své mamince.

5) CO BYSTE POTŘEBOVAL/A OD SPOLEČNOSTI/ÚŘADŮ, ABY SE VÁM DAŘILO LÉPE ZAJISTIT RODINNÉ VZTAHY?

Jednomyslně byla obhájena odpověď „nic“

6) JAK VÁM POMOHLA AL PASO VYŠOČINA V RÁMCI OBNOVENÍ RODINNÝCH VAZEB?

Jednalo se především o motivaci, rozpravu a sdělení možností.

ZÁVĚR

Rodina je ožahavé téma. Pro posouzení této hlavní otázky jsem považovala za částečnou rodinu partnera, partnerku, případně vlastní děti. Dobré rodinné vazby jsou pouze za předpokladu, kdy jsou dobré vztahy i s širší rodinou, jako jsou hlavně rodiče informanta. U třech dotazovaných jsou dobré rodinné vazby i v širší rodině, u jednoho není žádná vazba a u dalších dvou je vztah omezen pouze na partnerku/partnera. Opětovně se jedná o překvapující závěr, kdy je problematická práce především s klienty, kteří nemají žádnou rodinu, pochází z dětského domova nebo prožili určité trauma.

2.5.6 Zájmy a plány

Jaké měli informanti zájmy před VTOS, zůstaly jim některé zájmy i po VTOS a jak nyní tráví volný čas? S přihlédnutím k dotazu na instituce, společnost a dále na nabídku AL Pasa VYŠOČINA.

1) JAKÉ BYLY VAŠE ZÁJMY A PLÁNY PŘED VTOS?

Zájmy udávají informanti běžné od zahrádky, Kick boxu, rodiny, aut až po přírodu a záliby s technickou tematikou. Málo z těchto aktivit zůstalo, někteří začali znovu a úplně jinak. Jiní na zájmové aktivity nemají čas. Plány v době před VTOS příliš nebyly, žilo se ze dne na den a až nyní si začali plánovat.

2) POPIŠTE MI SVŮJ BĚŽNÝ DEN?

Každé ráno se začíná kávou a cigaretou, ranní hygienou u některých proběhne i snídane. Nastává kolotoč běžných povinností spojených s dětmi nebo pracovními povinnostmi, přechodem z práce do práce, případně zajištěním chodu domácnosti. Pro vlastní činnosti nezbyvá čas a pokud čas je, tak je spojen s výlety, procházkami anebo volnočasovými aktivitami. Vše je podmíněno finančními možnostmi a ani ty nezajišťují aktivní přístup ke svému volnému času, a to třeba i tím, že někteří dotazovaní jsou spíše samotáři. Nijak více se do běžného života nezapojují a mají pouze úzký okruh přátel.

3) CO BYSTE POTŘEBOVAL/A OD SPOLEČNOSTI/ÚŘADŮ, ABY SE VÁM DAŘILO LÉPE ZAJISTIT ZÁJMY A PLÁNY?

Od společnosti většina dotazovaných nechtějí nic, ale bylo zde i vyjádření k větší dostupnosti aktivit a zájmů pro děti a rodiny i například se slevami pro tuto kategorii.

4) JAK VÁM POMOHLA AL PASO VYŠOČINA V RÁMCI ZAJIŠTĚNÍ ZÁJMŮ A PLÁNŮ?

Služba dává možnosti a nabídky zájmových činností, ale ne vždy dotazovaní na tyto aktivity reagují. Pokud ano, jedná se spíše o akce pro děti.

ZÁVĚR

Tři informanti se o zájmy a budoucnost příliš nezajímají, život je spíše ze dne na den. Dva mají zájmy, záliby a aktivně vyplňují svůj volný čas a pouze jeden nemá dostatek času nebo se zajímá občas.

2.5.7 Komunita

Téma komunity se hodně propojuje s tématem plánů a zájmů. Tady tedy bylo k tématu přistupováno velice obecně, zda informanti jsou nyní v jiném městě či kraji jejich místa původního bydliště, s jakou komunitou lidí se shází, jestli se zapojují do veřejného života, co by potřebovali od institucí a zda i v rámci komunity je schopna služba zajistit pomoc.

1) BYDLÍTE NYNÍ JINDE, NEŽ PŘED VTOS?

Čtyři dotazovaní změnili úplně kraj působnosti, pouze paní Radka a pan Tomáš zůstali v blízkém okolí svého původního působení.

2) S JAKOU KOMUNITOU LIDÍ SE NYNÍ SHÁZÍTE?

Jedná se o nejbližší lidi jako je rodina, partner, partnerka, kolegové z práce, občas nějaký kamarád/ka. Jde o velice úzkou společnost lidí. Pan Štěpán ve volném čase dělá vedoucího u dětských hasičů a pan Lukáš pomáhá jako konzultant u služby Al Paso Vysočina, vede besedy.

3) ZAPOJUJETE SE NYNÍ DO VEŘEJNÉHO ŽIVOTA A JAK?

Odpovědi jsou strohé a opětovně na bázi „nijak“, někteří preferují občasně akce jako je kino, zábava, akce pro děti, někdy i posezení s kamarádem/kou. Pan Lukáš jezdí s AL Pasem Vysočina na besedy. Jinak se jedná převážně o samotářské žití.

4) JAK VÁM POMOHLA AL PASO V RÁMCI ZAPOJENÍ SE DO KOMUNITY?

Al Paso dává nabídky a informuje klienty, ti se pak sami rozhodují. Většinou možnosti nevyužijí a pokud ano, je to s přihlédnutím ke komunitnímu setkávání rodin nebo dětí.

2.5.8 Přání

Pan Tomáš by si přál peníze zadarmo, případně bydlení.

Paní Radka chce mít funkční rodinu a dobré vztahy.

Pan Štěpán odpověděl, že by chtěl cestovat, mít zdravou rodinu a klid.

Paní Miluše by se ráda podívala jednou v životě k moři.

Pan Jan by si přál zdraví a aby se lidé dokázali zastavit, sednout v přírodě a radovat se z běžných věcí.

Pan Lukáš by chtěl, vzhledem ke svému zdravotnímu stavu, mít dobré zdraví. Jeho nemoc se neustále zhoršuje, a paradoxně ví, že i když je mladý, tak ho zdraví natolik omezuje, že spoustu běžných věcí již nezvládne.

ZÁVĚR

U Tohoto tématu jsou vyhraněny pouze dvě odpovědi. V zastoupení půl na půl a to tak, že jsou informanti aktivně zapojeni v nějaké komunitě lidí nebo naopak nemají o takové zapojení zájem vůbec.

2.6 Shrnutí

Na menším vzorku respondentů nelze potvrdit do jaké míry měly jejich životy vliv na páchání trestné činnosti, ale lze zhodnotit jejich aktuální situaci a potřeby, případně problémy, se kterými se potýkají, co by chtěli změnit nebo kde by byla nutná větší angažovanost okolí, státu, neziskových organizací (AL Pasa).

Otázka č. 1 – Jak probíhá začlenění klientů služby AL Paso Vysočina, během dvou let po výstupu z výkonu trestu odnětí svobody?

Z celkového počtu šesti respondentů, proběhlo bezproblémové začlenění u pěti dotazovaných dobře. Na škále hodnocení procesu tohoto začlenění můžeme říct, že pět dotazovaných je znovu zapojených v pracovním, rodinném a běžném životním fungování. Řeší tedy problémy, které plynou ze všedního života, který je spojen s riziky jako jsou i nadále dluhy, změna zaměstnání, finanční stabilita a instabilita, invalidity, výplat důchodu, kdy v minulosti nejsou splněny potřebné roky pro tuto výplatu apod. Tento stav nelze považovat za propojený s výkonem trestu odnětí svobody. Pouze jeden projevuje větší rezignaci, a to v celkovém pohledu na svět a systém, případně společnost. Díky podotázkám, lze pozorovat i míru úspěšnosti jednotlivých informantů v procesu začleňování.

Otázka č. 2 – Co by mohlo pomoci s lepším začleňováním klientů AL Pasa do běžného života po VTOS?

Každé téma obsahovalo otázku, co by měla udělat společnost nebo instituce pro zlepšení dané oblasti a navazoval dotaz na to, co konkrétně poskytla služba AL Paso těmto lidem. Při stručném shrnutí lze považovat za hlavní odpověď k potřebám od institucí, odpověď „nic“, kdy tato odpověď nebyla použita u všech a ve stejných oblastech. Samozřejmě je nutné se zaměřit na dostupné bydlení, zaměstnání a zdravotní péči. AL Paso Vysočina byla schopna zajistit poradenství ve všech oblastech, kdy v případě potřeby zajistili i další materiální nebo potravinovou pomoc. Informanti často uváděli službu AL Paso Vysočina spíše v případě psychické pomoci, možnosti rozpravy a motivace v tomto spatřují největší důležitost. V čem by mohlo proběhnout zlepšení? Je nutné se zaměřit na jednotlivce, nenálepkovat, neposuzovat, motivovat a pokoušet se zlepšit jejich vztahy s rodinou a nejbližšími, pokud o to klient stojí. V případě, že tomu tak není, je hlavní zapojovat tyto lidi do běžného života a pomáhat jim utvářet nové vazby na okolí.

Cíl této práce byl naplněn, protože jsem popsala život jednotlivých respondentů v oblastech, které jsou pro resocializaci důležité, dále jsem zhodnotila, co by bylo potřebné od služby AL Paso Vysočina pro lepší začlenění těchto informantů, ale i dalších klientů služby.

3 Diskuse

Zde bych ráda shrnula jednotlivé oblasti a zhodnotila reálné stanovisko moje, jakožto sociální pracovnice, kdy jsou jednotliví informanti našimi klienty. Myslela jsem si, že udělat rozhovor bude velice lehké a získané odpovědi na otázky nemůže být složité zpracovat, ale mýlila jsem se. Rozhovory byly složité a při pokusu získat obsáhlejší odpovědi jsem se dostávala do situace, kdy mi muselo stačit pouhé „nic“. Opravdu tito lidé nic nepotřebují, opravdu jsou spokojení? Někdy mi přišlo, že i naše služba vlastně nic neposkytla, nebyla jim dostatečnou oporou nebo prostě zapomněli, protože do dvou let jsou tito lidé buď tak pohodově naladěni, že na vše zapomněli nebo jsou rezignováni, a proto nemají potřebu něco měnit.

1) FINANCE

Ve finanční oblasti mají dva z dotazovaných opravdové finanční problémy, které jsou fakticky neřešitelné. Jediný rozdíl je v přístupu těchto jednotlivců k životu. Pan Lukáš má zdravotní problémy, a i přesto chce neustále pracovat, a i za podmínek nejnižší možné mzdy pracuje a využívá dávky od státu. Jeho největším problémem z minulosti je, že nemá nárok na invalidní důchod, což mu bude komplikovat život i do budoucna, hlavně v době, kdy nebude moci pracovat. V druhém případě jde o nechuť pracovat a být součástí systému, kdy zloba a nenávist přerostla k zneužívání nebo chcete-li k využívání pouze služeb pro zajištění stravy a ošacení. Otázkou je, zda by tento dotazovaný byl schopný opětovného návratu k běžnému životu, kdy je jeho pověst tak pošramocena, že je prakticky nezaměstnatelný. Musel by asi změnit místo působení a začít znovu a nehledě na aktuální problém, kdy také nemá odpracováno požadované množství let a pro něj, jakožto budoucího důchodce to znamená další finanční omezení. Ostatní informanti se necítí být finančně omezováni nebo kráceni, žijí s příjmem, se kterým vystačí. Zde bych spatřovala jako nejdůležitější, zaměřit se na oblast dávek a oddlužení, případně vymáhání exekucí. Důležitá je motivace pro pracující, a ne pro nepracující, kteří vidí v dávkách větší prospěch než při běžném zaměstnání, poté je pochopitelné, že se vyplácí pracovat „na černo“.

2) ZAMĚSTNÁNÍ

Zaměstnání je dost propojeno s financemi. Pouze jediný, pan Tomáš, je bez zaměstnání a nedaří se nám jej motivovat, přimět k tomu, aby se zaměstnal. Je si vědom svých dluhů a toho, že by mu moc peněz nezbývalo. Také jeho povaha je tak prudérní, že v kolektivu jej nejsou schopni snést a to, že je známý mu také mnoho nepřidává. Jak jsem popsala výše bylo by potřeba se zaměřit na jiný kraj a místo působení. Děti má velké a v místě bydliště ho nic nedrží, jen partnerka a zvířata. Ostatní dotazující mají své hlavní zaměstnání, které je na smlouvu, ale všichni mají nebo měli zaměstnání „na černo“. Co je důvodem? Větší příjem, možnost čerpat dávky, mít svůj volný čas pod kontrolou. Pokud mají insolventi, tak jim berou takové peníze, že z toho nejsou schopni dále vyžít. Pokud mají exekuci, tak vědí, že nízký příjem zaručuje, že nikdo nebude nic chtít. Nejhorší na této situaci je, že práci „na černo“ využívají téměř všichni a vlastně i lidé, co by to nepotřebovali. Už jen možnost jít „na fušku“ je jistá míra úspěchu a vlastně i zaměstnavatelé této možnosti zaměstnat někoho jen tak, oceňují. Opětovně by bylo potřebné se zaměřit na oblast dávek, aby dávky byly pro lidi pracující a nepracující motivovaly k potřebě najít si zaměstnání na smlouvu. Mnoho našich klientů žije ze dne na den a nedokážou přijmout fakt, že jednou nebudou mít finanční příjem ze starobního důchodu,

protože společnost je vychovávána v povědomí, že na důchody stejně finance nebudou. Dalším hlavním problémem je trestní rejstřík a po mapování zaměstnavatelů v kraji, je mnoho zaměstnavatelů vyložene proti zaměstnání kohokoli s nálepkou trestné činnosti a je jim jedno za co to bylo. Jak může pomoci Al Paso Vysočina? Například neustálou osvětou o tom, jak je to s důchodovým a sociálním pojištěním. Informováním zaměstnavatelů o našich klientech, možnosti další spolupráce, a to i v úzkém kruhu. Systém by musel být nastaven pro podporu pracujících, protože ani mně se dobře nemluví o zaměstnání na smlouvu versus práce „na černo“ a nastavení dávkového systému, sama totiž vím, že některé věci prostě výhodné nejsou.

Dle Černé (2015) je několik druhů zaměstnání „na černo“. Nejmenší riziko je moonlighting (melouchaření), jde o méně časté zaměstnání, které není pravidelné a pracovník jej vykonává ve svém volném čase. Horším způsobem je vyplácení minimální mzdy, dle smlouvy a zbytek tzv. na ruku, zaměstnanec nemusí mít nikdy jistotu, že částka navíc bude vyplacena a pro výpočet některých dávek a důchodu to není ideální způsob. Nejhorší dopad je pro všechny strany „práce na černo“. Nulové příspěvky do sociálního fondu a žádné možnosti pro čerpání dávek, které jsou poskytovány lidem s prací a smlouvou, žádné odvody na důchod, navíc většina lidí je hlášených na ÚP, takže za ně je hrazeno zdravotní pojištění státem a někteří souběžně čerpají podporu v nezaměstnanosti.

3) BYDLENÍ

Bydlení je velký problém. Více a více se komplikuje spolupráce služeb s ubytovacími službami. Azylové domy neubytují klienta bez pohovoru a potvrzení od lékaře, což je velice problematické, když většina lidí lékaře nemůže sehnat. Doléčovací centra fungují na principu záloh nebo kaucí a noclehárny jsou v kraji pouze dvě. Při problému s alkoholem naši klienti stejně většinou končí na ulici. Psychiatrické nemocnice a komunity mají dlouhou čekací dobu a čím dál častěji se stává, že jsme odkázáni pouze na příjezd sanitky ve chvíli, kdy vidíme špatný zdravotní stav, omrzliny nebo se bojíme o bezpečí naše či klienta. Klienti často popisují určitou bezmoc a chtějí skoncovat se životem v důsledku pocitu neřešitelnosti situace. My usilujeme už pár let o byty pro naše klienty, jednalo by se o krizové a krátkodobé bydlení v době, kdy klient opustí VTOS a nemá kam jít, je bez financí, nemůže si ihned zajistit dávky a je propuštěn o víkendu nebo v pátek. Pokud takového klienta nikde neubytujeme, většinou se opije, intoxikuje nebo opět páchá trestnou činností. Jedná se hlavně o případy, kdy klienti nemají rodinu nebo nikoho, kdo by jim mohl dočasně pomoci. Proč tento krok není realizovatelný? Soukromě jít do takovéto akce by znamenalo mít smysl pro projekty a fondy anebo mít dostatečné množství finančních prostředků. Muselo by se zamyslet nad financováním nájmu, pokud by v bytě nikdo nebyl, dále i na podmínkách a místě, kde byt mít, protože většina sousedů nebude rádo za sousedy, kteří se často mění a mají trestnou minulost, a to ani v případě určité jistoty díky službě, která na tyto lidi bude dohlížet a plnit s nimi individuální plány. Z mých rozhovorů všichni klienti bydlí a nejsou nyní v žádných pobytových službách. Většinou jsou v nájemním bydlení, kde jsou i vcelku spokojení a označují bydlení za dostupné i když by podmínky mohly být lepší, co se kvality místností a zařízení týče. U pana Tomáše jde o bydlení nevhodné, dokonce to není ani bytová jednotka, pouze místnosti ve starém mlýně, který není vhodný pro další setrvání. Bohužel opět neřešitelná situace, protože pán je vyřazen z ÚP, dávky nepobírá a zaměstnat se nechce. Jeho nároky pro případné stěhování jsou nereálné. Paní Radka je v bytě, který zvládá financovat jen díky využívání práce „na černo“, smlouvě v zaměstnání a dávek. U pana Lukáše a pana Štěpána se jedná o štěstí, kdy si našli partnerky, díky kterým se

jim bydlení financuje lépe a je jedno, jestli je partnerka zaměstnána nebo je pobírající invalidní důchod, případně dalších dávek. Jen pan Jan a paní Miluše by si za běžných okolností mohli bydlení dovolit, a to jednak díky důchodu a ve druhém případě díky dvěma pracím na smlouvu, bokem si k tomu přilepší, ale není to podstatné pro ufinancování bydlení. Hodně se informanti zmiňují o dostupnosti bydlení, aby bylo levnější nebo s malými kaucemi. Dnešní bydlení často není dostupné ani pro střední třídu, tím pádem ani pro naše klienty. Hodně velké úskalí je také konzumace alkoholu. Problémem je, že ani na noclehárnu, které jsou nyní na Vysočině dvě, nevezmou člověka v podnapilém stavu, což mnoho těchto lidí vede k bezdomovectví. Například léčebna a psychiatrická nemocnice místa také nemá nebo je problém, že jsou zde pravidla, která jsou dost podobná VTOS a to již z principu, klienti odmítají.

4) ZDRAVÍ

Otázky zaměřené na zdraví měly největší schodu. Nejvíce co se týče závislostí. Všichni respondenti jsou závislí na nikotinu a zároveň na kávě, což určitě nepřispívá zdraví. Pan Štěpán má nadváhu, vysoký cholesterol, špatně se mu dýchá, je to muž středního věku, nerad chodí k lékaři. Paní Miluše je na tom dost podobně hlavně co se dechové kapacity týče a případné nadváhy, k lékařům taktéž chodit nechce. Pan Lukáš má roztroušenou sklerózu a absoluuje biologickou léčbu, která nemůže být plně efektivní, pokud je silným kuřákem, zde platí spíše stav podvýživy. Pan Tomáš taktéž nikam nedochází, prý problémy nemá. Paní Radka je silnou kuřačkou, ale zdravotní problémy neudává. Jediný pan Jan je zdravý, i když je nyní po operaci nohy, snaží se udržovat v kondici a problémy neuvádí. Bohužel je také jasné, že potřeba cigaret je v případě mých respondentů velice silná a omezuje se velice těžko. Boj se závislostmi je tu stále. Mnoho lidí udává, že je to to jediné, co v životě mají. Hodně jsem se zaměřila i na lékařskou péči. Tato oblast je problematická. Většinu respondentů chybí nějaký lékař, ať už specialista nebo obvodní. Špatně se jim tito specialisté vyhledávají a v případě selhání zdravotní pojišťovny se musí spolehnout na své přesvědčovací schopnosti a nutnou dávku trpělivosti. Lékaři jsou daleko nebo fungují jako soukromníci, což si v mnoha případech nemůžou lidé dovolit. Bylo by potřeba zaměřit se na dostupnost lékařské péče, více lékařů, kteří přibírají s větším pokrytím v dané oblasti. Ani služba AL Paso nemá možnosti pomoci v této oblasti, i když má na dohodu, díky známosti, pár lékařů, kteří maximálně potvrdí lékařskou zprávu pro azylové domy, neřeší to problém nutnosti obvodního lékaře pro jiné případy. Taktéž se pak zaměřuje s dotazy na zdravotní pojišťovny, které vyhledávají lékaře ve velké dojezdové vzdálenosti, což je pro naše klienty opět nedostupné. Ještě je nutno zmínit psychický stav dotazovaných, všichni měli nějaký psychický problém po propuštění z VTOS. Někteří měli pocit, že je neustále někdo sleduje, jiní se báli společnosti nebo nálepkování, další měli v sobě tolik emocí a pocitů, které potřebovali někomu sdělit a zde je možná pomoc Al Pasa Vysočina, které nikoho nehodnotí, umí naslouchat anebo poradit, případně zajistit v oblasti motivace.

5) RODINA

Lze říct, že v rámci rodiny dochází u poloviny respondentů k nápravě vztahů, a to i co se týče kvality. Informanti byli schopni v průběhu do dvou let po propuštění dokázat, že jsou lepšími lidmi a nechtějí členy své rodiny zklamat. U další poloviny respondentů dochází spíše k odpoutání se od rodiny, někteří úplně kontakty zrušily, bydlí jinde a nechtějí se k minulosti vracet (o to větší je spojení se sociálním pracovníkem služby, kterého mohou tito lidé

považovat za svoji rodinu, než pracovníka a zde se již pohybujeme na tenkém ledě a hranicích profesionality). U rodinných vazeb, převážně k dětem, dochází k jejich přetrhání vinnou dlouhodobého pobytu ve VTOS, kdy si jejich původní partner, který má s odsouzeným či odsouzenou dítě, často najde nový vztah. Al Paso Vysočina se snaží pracovat s informacemi o rodině, bohužel s omezením na Vysočinu, proto pokud je rodina vzdálenější, je na individuálním posouzení, zda bude služba zainteresována do těchto vztahů. Rodinu pak osloví telefonicky nebo písemně. Rozhodně by bylo dobré absolvovat nějaké obsáhlejší školení pro nápravu vztahů v rodině a způsoby, jak jednat s rodinnými příslušníky, kteří už v nápravu nevěří. O to horší je to v případě, kdy jde o recidivisty. Udržovat vztahy s dětmi i ve VTOS je další neodmyslitelnou částí pro zachování alespoň těchto vazeb. Jenže se setkáváme s odmítáním protějšků tyto děti do VTOS vozit. Nesmím opomenout i fakt, že některé věznice a jejich návštěvní místnosti nejsou úplně vhodné pro setkávání s malými dětmi a takové setkání jim může způsobit i traumatické zážitky. Pokud jde o kratší trest a děti jsou opravdu malé, tak může docházet i ke lžím, například že jejich otec jel na montáž a vrátí se například za rok, zda je toto dobrá volba nelze jednoznačně říct, může se totiž stát, že dětem někdo jiný poví, jaká je pravda a o to větší je pak zklamání.

6) ZÁJMY A PLÁNY

Většina klientů se ke svým starým koníčkům vrátilo pouze okrajově. Zájmů bylo určitě více před VTOS, poté se začal svět točit kolem reálného života, zabezpečování rodiny, obživy a financí, proto již nezbyvá mnoho financí a času na uspokojování dalších plánů a zájmů. Pouze pan Jan si našel koníčky a tráví aktivně svůj život, protože je v podstatě sám a bez dětí. Další informanti se stáhli do sebe, zůstali na úrovni přežití a rutiny v každém dnu. Dle mého, nelze opět říci, že je tento stav vázán na VTOS, i když z dalšího pohledu lze pozorovat, že psychický stav těchto lidí nebyl z počátku dobrý a trpěli sociální fobií. Po přibližně roku tato fobie začíná mizet, ale i přesto lidé zůstávají jen u aktivit, které jsou pro daný okamžik nutností a pokud dělají něco navíc, je to pro rodinu nebo pro děti. Takto žije většina i běžných rodin, které v dnešní době mají problém se zajištěním záležitostí, které se týkají běžných životních požadavků.

7) KOMUNITA

Moji informanti se kromě několika svých přátel, rodinných příslušníků a kolegů v práci nesetkávají se širší komunitou. Pan Štěpán je vedoucí dětských hasičů a pan Lukáš jezdí dělat besedy se službou Al Paso Vysočina, ale ostatní dotazovaní jsou v rámci působení v nějaké komunitě na tom velice špatně a vlastně o to ani nestojí. Každý je sám za sebe a díky jejich času a zájmům sdělují, že na to jednoduše nemají čas ani peníze. Znovu bych navázala pouze na aktivity, které někteří praktikují s dětmi. Děti totiž mohou působit jako hnací motor pro to, aby lidé nesetřvávali doma a zajistili vzpomínky a rozvoj. Al Paso Vysočina plánovalo setkávání našich klientů, jenže vzhledem k tomu, že je naše působnost po celém kraji, tak je obtížné naše klienty dopravit, navíc většina z nich nemá hlídání pro své děti a tím pádem bychom museli zapojit do programu i je. Zajistit program, odvoz a finance pro setkání například padesáti našich klientů na svobodě, je pro nás nereálné, a to jak z důvodu dopravy, tak spíše z finančních důvodů, kdy nemáme finance pro aktivity navíc a jsme rádi za to, že z prostředků zajistíme fungování služby. Zde by byla možnost nějakého projektu, který byl již několikrát vyzkoušen a nikdy nevyšel. Vzhledem k tomu, že ve službě pracují tři zaměstnanci, není možné

se této problematice věnovat naplno. Probíhá žádání o dotace na města, ale i zde dochází k odmítání nebo maximálně pokrytí nákladů na pohonné hmoty.

Matoušek a kol. (2013) jasně popsal deprivacní vlivy, které působí na jedince již před nástupem do VTOS. Zmiňuje se o rodině, vzdělání, asociálních skupinách, zaměstnání, bydlení, partnerských vztazích, rodičovství apod. K těmto vlivům přidává následovně vězeňské prostředí a do společnosti se záhy vrací člověk s nálepkou devianta, se špatnými vazbami a horší finanční situací.

Kohoutek a kol. (1998) uvedl, že pro správné výsledky je důležitá motivace jedince, z této práce jasně vyplývá, že motivace je nejdůležitější při práci s lidmi po VTOS. Pokud není motivace nebo cíl našeho života, nemáme chuť dělat něco pro změnu, poté se člověk dostává do stavu „autopilota“ beze změn. Nejvíce bych tedy zdůraznila největší potřebu motivovat naše klienty, a to v první řadě povídat si s nimi, naslouchat jim nebo tu pro ně prostě být.

Sociální a probační programy usilují o desistenci, kdy jde o vyvolání změny v životě pachatele, to je možné za předpokladu změny jeho identity a začlenění do společnosti. (Matoušek a kol., 2013)

4 Návrhy a doporučení do praxe

Celá výzkumná otázka č. 2 byla postavena na doporučení do praxe, a to konkrétně pro službu AL Paso Vysočina. Zde tedy jednotlivé návrhy konkretizují. Znovu se zaměřením na jednotlivá témata, která byla v rozhovorech popsána a sledována. Většina z těchto doporučení služba AL Paso Vysočina již praktikuje, nicméně nikdy nebyly jednotlivé oblasti pojmenovány a nevěnovalo se jim do hloubky, vše probíhá na aktuální potřebě a mentálních dovednostech klienta.

FINANCE

1. Finanční gramotnost a vzdělání klientů sociální služby AL Paso Vysočina. Zajištění jejich přehledu o nákladech a výdajích na domácnost a nevyhnutelné výdaje s důrazem na možnost finanční rezervy do budoucna. Navrhla bych jasný dotazník na finanční stránku klienta, který by přicházel do služby, pokud by klient neměl přehled o svých závazcích, tak by proběhlo celkové zmapování finanční oblasti s cílem dořešení závazků a hospodaření s financemi.
2. Přehled o exekucích, insolvenční, její vhodnost pro daného klienta. Navrhla bych vzdělání pro zaměstnance s certifikací pro podávání návrhů na insolvenční a další vzdělávání v oblasti dluhů a dluhové problematiky.
3. Možnosti další pomoci prostřednictvím nadace nebo dávek HM a SSP s jasným stanoviskem, kdy se již jedná o nekompetenci a riziko spoléhání se na jiné instituce. Zmapované nadace a dávky pomoci, služba má. Navrhují neustálé proškolení ohledně novinek v oblasti dávek a také v oblasti předávání kompetencí klientů a podporu v jejich samostatnosti.

ZAMĚŠTNÁNÍ

1. Motivace zaměstnavatelů pro přijetí našich klientů například finančním benefitem nebo jen dobrou zkušeností s našimi klienty, která bohužel není. Klienti by měli být více seznámeni s tím, jak spolupráce s agenturou probíhá a co by měli dodržet a splnit například i uzavřením nějaké dohody, která by měla dosáhnout odpovědnosti klienta vůči službě a agentuře. Dobré zkušenosti by šlo dosáhnout i doprovodem sociálního pracovníka přímo do místa zaměstnání a následovnou, pravidelnou spoluprací s ním, což je opět ztíženo finančním zajištěním služby a vzdáleností smlouvených zaměstnavatelů. Dále by měl být přehled o zaměstnavatelích v nejbližším okolí.
2. Možnosti využití agenturních zaměstnavatelů spojených i s ubytováním, a to v nejužším smyslu, kdy klienta služba převezme z VTOS přímo k zaměstnavateli a dále s ním je v kontaktu.
3. Poučení klientů o rizicích práce v tzv. „šedé zóně“ s důrazem na případný starobní důchod a jeho výplatu. Obsáhlé školení zaměstnanců k této problematice by byla další vhodnou formou pro porozumění výpočtu, a to i pro invalidní důchod.
4. Spolupráce s ÚP nebo jiným sektorem za účelem možnosti rekvalifikace klientů, a to i s trestním rejstříkem, případná podpora budoucího zaměstnavatele.

BYDLENÍ

1. Přenocování pro klienty v zimním období. Ve spolupráci s jinou službou (azylovým domem, záchranou sítí, službou pro osoby závislé apod.) zřídit teplou židli, která má větší kapacitu a otevření v době, kdy je například venku +5 stupňů Celsia
2. Zajištění SOS pomoci, strava pro klienty v době, kdy je to akutní, bez čekacích lhůt do druhého dne nebo nutných přejezdů. Tato pomoc může být přímo ve službě, obsahovala by trvanlivé potraviny, případně polévky do hrnečku apod., kde si klient může tuto polévku uvařit a vypít přímo na místě.
3. Zajištění krizového bydlení na dobu těsně po propuštění nebo v době krize během návratu. Touto dobou je myšlen horizont maximálně měsíce, kdy si je klient schopen zajistit úřady, dávky, ale i zaměstnání. Krizové bydlení pod hlavičkou sociální služby a pracovníka, který bude individuálně klienty navštěvovat, bude s nimi pracovat na jejich individuálním plánu a také bude usilovat o naplnění cílů. V tomto případě je nutné dořešit financování ve spolupráci s městem, krajem či mít propracovaný projekt.

ZDRAVÍ

1. Oslovení a přehled lékařů v okolí, spolupráce s lékaři, kteří o to stojí, riziko je přepracovanost lékařů, neochota spolupráce a mnoho pacientů.
2. Doprovody klientů k lékařům, jejich psychická podpora. Poučení o nutnosti plnit léčebné režimy nebo třeba jen podání informace o schůzce s lékařem.
3. Velký důraz kladu na psychickou podporu klientů, kteří nemají nikoho, komu by se mohli svěřit anebo je jejich téma tak palčivé, že nechtějí být přítěží své rodině. Moje doporučení je určitě motivační kurzy, či terapie pro zaměstnance, avšak ty jsou finančně náročné.

RODINA

1. Podpora setkávání rodin (dětí) již ve VTOS. Možnost dopravy a asistence klientům při návštěvách rodin.
2. Mediační setkání s rodinou. Absolvování kurzu zaměstnance jako mediátora. Navrhování řešení celé rodině, zjišťování možností rodiny, ale i klienta. Podpora vztahů.

ZÁJMY A PLÁNY

1. Podpora klienta v jeho zájmech a plánech, mít reálné představy a stanovit si cíl i v individuálním plánu. Mít neustále na vědomí, že motivovaný klient je dobrý a spokojený klient, být oporou klientovi a poskytnout mu asistenci v případě prvotních obav. Motivační kurzy pro zaměstnance.

KOMUNITA

1. Setkávání klientů se stejnou zkušeností. Setkávání by mohlo probíhat formálně i neformálně. Formálně například jednou ročně v nějakém sále, kde by mohl být stanoven i určitý program pro předání svých zkušeností s výstupy, které by pomohly dalšímu rozvoji služby nebo dalších sektorů, ocenění klientů, kteří dosahují změn. Neformálně, taktéž jednou ročně s cílem pobavit se a vyplnit volný čas. Získání financí pro jejich podporu pomocí nadací, projektů a dotací.

5 Závěr

Závěrečná práce je zaměřena na resocializaci osob po výkonu trestu odnětí svobody a na možnosti zlepšení práce s těmito osobami pro službu Al Paso Vysočina, ve které pracuji. Problematika resocializace a začlenění lidí po VTOS je velké téma, které nebylo v minulosti příliš diskutováno. Odsouzení nejsou příliš dobré téma jak pro veřejnost, tak i pro politickou sféru. V dnešní době téma resocializace není již takové tabu a vznikají cílené služby, které těmto lidem nabízí službu přímo šitou na míru a také v oblasti vzdělávání je značný pokrok.

V teoretické části je popsán proces uvěznění a propuštění, srovnání s vězeňstvím v Norsku, obecné informace o penitenciární a postpenitenciární péči. Vývoj vězeňství od roku 1918, dále postpenitenciární péče, ve které je zahrnut kurátor, sociální systém, probační a mediační služba a sociální služby včetně Al Paso Vysočina. Fáze začleňování osob po VTOS do společnosti, motivace, normy chování a formativní vlivy působící na člověka a v poslední řadě statistika.

V praktické části bylo na základě polostrukturovaných rozhovorů uskutečněno šest rozhovorů s klienty služby Al Paso Vysočina, kteří jsou po VTOS déle než jeden rok a méně než dva roky, a to za účelem zodpovězení dvou výzkumných otázek. Byly přejaty oblasti, kterých se rozhovor bude týkat a vytvořeny otázky, které byly kladené informantům.

K první výzkumné otázce jasně vyplývá, po analýze jednotlivých odpovědí, že dochází k začlenění respondentů do společnosti a také jakým způsobem tento proces probíhal v jednotlivých zkoumaných oblastech.

Druhá výzkumná otázka měla mít přínos přímo pro službu Al Paso a měla umožnit její zdokonalení, případně nápady pro změny nebo zlepšení služby, a to při zkvalitnění práce s klientem.

Obě výzkumné otázky byly zodpovězeny a tato práce může být využita nejen přímo službou Al Paso Vysočina, ale i jinými službami, které se dané problematice věnují. Ze zkušenosti vím, že je ideální tyto body tvořit přímo s lidmi z praxe nebo lidmi s žitou zkušeností, protože oni sami jsou v tomto systému a nejvíce vědí, co jim konkrétně chybí a co by potřebovali.

Seznam použité literatury

- BĚLÍK, Václav, Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ a Blahoslav KRAUS. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada, 2017. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0599-1.
- ČAMEK, Martin, Tomáš KASALICKÝ, Petr WEISSER a Viktor KREJČÍ. *Resocializace a návrat osob na trh práce po výkonu trestu: Expertní skupina zástupců zaměstnanců pro projekt iPodpora*.
- ČERNÁ, Pavla. *Ekonomické dopady nelegálního trhu práce v České republice*. Online, Bakalářská práce, vedoucí Ing. Jaroslav Šetek, Ph.D. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2015. Dostupné z: https://theses.cz/id/2sjh3a/BP_-_Ekonomick_dopady_neleglnho_trhu_prce_v__esk_republic.pdf. [cit. 2024-01-07].
- FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada, 2009. Psyché (Grada). ISBN 9788024727813.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- IVERSEN, Nicklas. WhatNorwegianPrisons Are ReallyLike: Including Many Photos!. *TheNorwayGuide* [online]. Generatepress, 2022 [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: https://thenorwayguide.com/norwegian-prisons/?utm_content=cmp-true
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. Praha: Leges, [2009]-. Glosátor. ISBN 978-807-5022-301.
- JUSTICE. *Otevřená věznice*. Online. C 2024. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/otevrene-veznice>. [cit. 2024-03-11].
- KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Praha: WoltersKluwer ČR, 2012. Komentáře (WoltersKluwer ČR). ISBN 978-80-7357-706-3.
- Koblov. *Koblov.cz* [online]. Nová Šance, 2023 [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: <https://koblov.cz/>
- KOHOUTEK, Rudolf; OCETKOVÁ, Irena a ŠTĚPANÍK, Jaroslav. *Základy sociální psychologie*. Brno: CERM, 1998. ISBN 80-7204-064-2.
- Koncepce vězeňství do roku 2025*. Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2017.
- KOVÁŘOVÁ, Ivana. *Proces začleňování osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody zpět do společnosti* [online]. Brno, 2014 [cit. 2023-10-05]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií
- KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN isbn978-80-7400-042-3.
- KÝR, Aleš. *Historie*. Vscr.cz [online]. [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/historie>
- MÁTEL, Andrej. *Teorie sociální práce I: sociální práce jako profese, akademická disciplína a vědní obor*. Praha: Grada Publishing, 2019. ISBN 978-80-271-2220-2.

MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois (ed.). *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

Nárok na sociální podporu a finanční příspěvky od státu po propuštění z výkonu trestu. *Mpsv.cz* [online]. 2009 [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/2009-37690-212-narok-na-socialni-podporu-a-financni-prispevky-od-statu-po-propusteni-z-vykonu-trestu>

NEPUŠTIL, Pavel a GEREGOVÁ, Markéta (ed.). *Bez podmínek: metody psychosociální podpory pro lidi užívající drogy*. Brno: Masarykova univerzita, 2020. ISBN 978-80-210-9667-7.

Resocializace osob po výstupu z výkonu trestu odnětí svobody [online]. Brno, 2022 [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/bhud5/Diplomova_prace.pdf. Magisterská práce. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce Jan Mareš.

Studijní opora pro pracovníky NNO: Akademie vězeňské služby ČR. Stráž pod Ralskem, 2022.

Probační a mediační služba ČR: Probační dům. *Pmscr.cz* [online]. 2023 [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/probacni-dum/>

Sbírka předpisů z trestního práva: právní stav k 17. únoru 2016. Praha: WoltersKluwer, 2016. KZ. ISBN 978-80-7552-189-7.

ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.

Úplné znění Ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky: Úplné znění Usnesení České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky: některé další související právní předpisy. Vydání: osmnácté. Praha: ArmexPublishing, 2023. ISBN 978-80-87451-92-2.

Úplné znění zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Vydání: dvanácté. Praha: ArmexPublishing, 2022. ISBN 978-80-87451-89-2.

Veřejný ochránce práv Ombudsman: souhrnná zpráva o činnosti veřejného ochránce práv. 2010. Kancelář veřejného ochránce práv, 2011.

VETEŠKA, Jaroslav. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*. Praha: WoltersKluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-898-7.

VETEŠKA, Jaroslav a Slavomil FISCHER. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-0731-5.

ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 80-902998-1-4.

